

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

ГРАБ О.В.

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

Методичні рекомендації
до лекційних і практичних занять
для студентів V курсу,
спеціальності 7.02.0101 – „Культурологія”,
денної та заочної форми навчання

РІВНЕ - 2008

УДК
Г 75

Граб Ольга Вікторівна. Філософія культури: Методичні рекомендації до лекційних і практичних занять для студентів V курсу, спеціальності 7.020101 “Культурологія”, денної та заочної форм навчання – Рівне: РДГУ, 2008. – 79с.

Рецензенти: **Зайцев О.М.** – канд. філос. наук, проф. НУ «Острозька академія»
Ніколаєва А.О. – канд. культурол., доц. МЕГІ ім.С.Дем’янчука

Відповідальний редактор – В.Г.Виткалов, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології РДГУ

Методичні рекомендації спрямовані на здобуття студентами фахових здібностей для засвоєння філософських концепцій культури, самостійного осмислення сучасних культурних процесів, виявлення їх динаміки, вміння аналізувати причини та наслідки соціокультурних змін.

Зміст завдань лекційних і практичних занять із дисципліни „Філософія культури” передбачає формування у майбутніх культурологів умінь і навичок, необхідних їм для аналізу культури через призму філософського вчення.

Розраховано на студентів V курсу спеціальності 7.02.0101 – „Культурологія” художньо-педагогічного факультету РДГУ, а також усіх зацікавлених науково-дослідницькою проблематикою осіб.

Ухвалено на засіданні кафедри культурології, протокол № 1 від 28 серпня 2008 року

Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою Рівненського державного гуманітарного університету

- Рівненський державний гуманітарний університет, 2008
- Граб О.В., 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Аналіз проблем культури є об'єктом багатьох гуманітарних дисциплін. Для фахівців-культурологів вкрай важливим постає осмислення культури через призму філософського вчення. Відтак, маючи знання із вже засвоєних дисциплін навчального плану спеціальності 7.02.0101 – «Культурологія», виникає потреба здійснити ґрунтовне дослідження культури у контексті навчальної дисципліни «Філософія культури».

Вирізняючись своєю складністю, вона вимагає від студентів поглибленого знання історії філософії, історії вітчизняної та зарубіжної культури. Адже до культурфілософії неможливо наблизитися без усвідомлення особливостей історико-культурного перебігу, умов формування філософських шкіл і концепцій, що спрямовували свої наукові вектори на складну структуру культури.

«Філософія культури» спонукає студентів до самостійного науково-дослідного пошуку, концентрує увагу на витках філософського вчення, діяльності найбільш відомих світові вчених-мислителів різних культурних епох, творча спадщина яких залишила для нащадків чимало цікавих тлумачень еволюції культурного процесу. Окремі праці сьогодні потребують фахового переосмислення, оскільки у попередні періоди через низку суспільно-політичних, релігійних та інших причин багато з них не потрапляли до поля зору вчених, а інші носили поверхневий, вигідний умовам доби характер.

Після ознайомлення й засвоєння матеріалу з «Філософії культури» студентам вдасться поставити реальний діагноз сучасній культурі, з наукових текстів філософів відчуті їхні рефлексії на стан культури різних епох, простежити передчуття й попередження про небезпеку культурних трансформацій наступних поколінь. Рівень мислення, із яким нас знайомить чимала джерельна база дисципліни, скеровуватиме інтелектуальні здібності культурологів до ще більшого їх удосконалення, бажання самостійно розкривати стан сучасної світової та української культури, піднімати ті питання, до яких сьогодні ще не дійшли представники інших гуманітарних наук.

Для майбутніх фахівців спеціальності 7.020101 «Філософія культури» є однією із головних дисциплін, що допоможе кваліфіковано розпочати вивчення і «Теорії культури», і «Соціології культури». Здобуті знання із цієї фахової трилогії сприятимуть формуванню аналітичних умінь, яких сьогодні потребує вітчизняна культурна ситуація.

Сучасна площина філософії культури вкотре повертає дослідників до роздумів над універсальними для науки питаннями, серед яких сутність цивілізаційних форм, архетипно-традиційного мислення, гомеостатики,

семіотики, філософії міфу, тексту та інтертекстуальності, статусу традицій, символізму і віртуалізації культури, концепту Іншого, запозиченого у ній.

Професійно важливим у процесі освоєння проблематики філософсько-культурного змісту є розширення вже сформованного понятійно-категоріального апарату, що наповниться новими складними дефініціями, якими у подальшому повинен оперувати культуролог.

У систему підготовки студентів входять лекції з "Філософії культури" та практичні заняття.

Лекційний курс передбачає висвітлення базових питань дисципліни і є науково-теоретичним тлом для підготовки студентів до самостійної роботи. Одночасно лекції спрямовані на розкриття найголовніших проблем культурфілософії, стимуляцію науково-дослідної роботи студентів.

Викладається курс у IX та X семестрах. На його вивчення навчальним планом спеціальності відведено 70 аудиторних годин (всього 135 год.). З них 36 - лекційних, 34 – практичних. Самостійна робота студентів складає 65 годин.

Із метою активізації й удосконалення самостійної роботи студентів із зазначеного курсу наводиться перелік питань для самопідготовки та список рекомендованої літератури, котрий доповнюватиметься новими науковими матеріалами.

У тематичному плані подано розподіл годин лекційних і практичних занять, що може бути змінений на засіданні кафедри.

Наприкінці Програми пропонується список рекомендованої літератури, що налічує 217 джерел. У подальшому він може бути доповнений новою джерельною базою.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тематика лекцій дисципліни	Кількість годин
1	2	3
I. Історіографія дисципліни «Філософія культури».		
Предмет і завдання курсу.		
1. 2. 3. 4.	Джерельна база дисципліни. Предмет і завдання «Філософії культури». Міжпредметний зв'язок дисципліни. Метафізичні та деонтологічні припущення в пізнанні феномену культури.	2
II. Історичний простір і теоретичні межі «Філософії культури».		
1. 2. 3. 4. 5. 6.	Класика та елліністичний період античної філософії. Філософія середньовічного суспільства. Філософія епохи Відродження. Філософія Нового часу (XVII-XVIII ст.). Класична німецька філософія. Світова філософія XIX-XXI століть.	6
III. Культура і природа. Людина і культура.		
1. 2. 3. 4. 5. 6.	Співвідношення понять “природа” та “культура”, діалектика природного й культурного: еволюційно-історичний аспект. Людина – центральна філософська проблема. Комплексний характер науки про людину. Освоєння людьми світу й освоєння людей у світі. Проблема “людської природи” та образ людини в різних культурах, релігійній і гуманістичній свідомості. Людина як об’єкт і суб’єкт соціокультурного процесу.	4
IV. Культурна практика як філософська проблема.		
1. 2. 3.	Культурна практика як спосіб буття людини. Гуманістичний вимір культурної практики. Пізнавальний процес і теорія істини у культурній практиці.	2
V. Тип культури та її цивілізаційні форми як предмет «Філософії культури».		
1. 2. 3. 4. 5.	Синхронний та діахронний принцип у дослідженні форм культури. Тип культури: стадіальне та полілінійне бачення. Тип культури як тип повсякденності. Статус цивілізації у триванні культури. Стиль культури як симптом цивілізації.	2

1	2	3
VI. Філософія культури як філософія архетипно-традиційного.		
1. 2. 3. 4.	Поняття «архетипів» («універсалиїв», або «інваріантів») культури. Традиція як особлива реалія культури. Феномен традиції у контексті «вживання» та «дистанціювання», «розриву» та «повернення». Постмодерн як епоха нового прояву традиції.	2
VII. Філософія культури як філософія міфу.		
1. 2. 3.	Міф у просторі культури. Міфологія як універсальна властивість культури. Феномен священного у культурі.	2
VIII. Філософія культури як філософія символу.		
1. 2. 3. 4.	Типологія знакових систем культури. Символ як найважливіший механізм пам'яті культури. Знакові системи запису. Функції мови в культурі. Символізм і проблема «віртуалізації» культури.	2
IX. Філософія культури як філософія тексту та інтертекстуальності.		
1. 2. 3. 4.	Тексти та їх інтерпретація. Текстоцентризм як ознака сучасності. Наративна функція культури. Універсум культури як інтертекст.	2
X. Філософія діалогу у філософії культури.		
1. 2. 3. 4.	Буття культури як порівняння. Проблема культури як діалогу культур. Культури і народи: філософський аспект. Поняття «іншого» в культурфілософії.	2
XI. Простір культури та осьові культурні форми.		
1. 2. 3. 4. 5.	Трьохмірна модель культури. Культурні форми і структура культурного простору Когнітивні парадигми Ціннісні парадигми Регулятивні парадигми	2
XII. Синергетика культури: сутність і проблеми.		
1. 2. 3. 4. 5.	Синергетичний підхід до розуміння суспільства. Проблеми генези культури. Культура як колективний інтелект. Соціальні умови культурної динаміки. Культура і влада.	4

1	2	3
XIII. Творчість як прогрес культури.		
1.	Сутність творчості.	2
2.	Соціокультурна організація творчої діяльності.	
3.	Культурне тло творчої діяльності: ставлення суспільства	
4.	до творчості	
5.	Ритміка мистецтва. «Культура» і «природа» у феномені творчості.	
XIV. Механізми культурної динаміки.		
1.	Філософія і культурний розвиток.	2
2.	Ритміка культурних процесів.	
3.	Динаміка ідеалів у культурі.	
4.	Структурні зсуви у культурному просторі	
ВСЬОГО:		36 год.

1	2	3
№ з/п	Тематика практичних занять	Кількість годин
1.	<p>1. Історіографія «Філософії культури».</p> <p>2. Сутність предмета і завдань дисципліни.</p> <p>3. Особливості міжпредметного зв'язку дисципліни.</p> <p>4. Закріплення понятійно-категоріального апарату.</p> <p><u>Дати визначення понять:</u> «культура», «філософія», «культ», «феномен культури», «феноменологія», «генеза культури», «ідеологія», «концептуалізм», «абсолютизм», «адепт», «синкретизм», «універсалізм».</p>	2
2.	<p>1. Закономірності історичного простору філософії культури.</p> <p>2. Філософські концепції Демокріта.</p> <p>3. Ідеї Сократа, Платона та Арістотеля.</p> <p>4. Провідні філософські напрями елліністичної філософії.</p> <p>5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.</p> <p><u>Дати визначення понять:</u> «антична культура», «філософська тріада», «мислитель», «мудрість», «софіст», «класика», «академія», «академізм», «наукова школа», «агон», «ареонаг», «демагогія».</p>	2
3.	<p>1. Філософія феодальної епохи: ідеї, представники.</p> <p>2. Криза середньовічної свідомості: боротьба ідей.</p> <p>3. Філософські ідеї епохи Відродження та їх вплив на розвиток культури.</p> <p>4. Моральні ідеали, гуманізм і антропологізм мислителів.</p> <p>5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.</p> <p><u>Дати визначення понять:</u> «ренесанс», «пантеїзм», «конфронтація», «ієрархія», «атавізм», «гуманізм», «утопія», «натуралізм», «схоластика», «догмат», «есхатологія», «каста».</p>	2
4.	<p>1. Специфіка філософії культури Нового часу.</p> <p>2. Концептуалізм класичної німецької філософії.</p> <p>3. Філософія культури ХІХ ст.</p> <p>4. Осмислення культури у філософії ХХ-ХХІ століть.</p> <p>5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.</p> <p><u>Дати визначення понять:</u> «матеріалізм», «дуалізм», «раціоналізм», «культурна інтерпретація», «субстанція», «фаталізм», «розум», «раціоналізм», «істина», «буття», «реалізм», «криза», «класицизм», «екзистенціалізм», «поняття-фікція», «марксизм», «неомарксизм».</p>	2

5.	<p>1. Феномен «природного» і «культурного» у філософії. 2. Аспекти взаємозв'язку природи та культури. 3. Проблема людини як творця культури у філософській науці. 4. Сутність «людської природи», людина і світ природи. 5. Проблема раціоналізації та інтелектуалізації природи (М.Кромпець). 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «онтологія», «антропологія», «природні умови», «катаклізми», «життєдіяльність», «функціоналізм», «людське буття», «інстинкт», «життєві потреби», «екологія», «натурфілософія», «соціальний суб'єкт», «натура», «натуралізм».</p>	2
6.	<p>1. Поняття та сутність культурної практики як способу буття людини: філософський аспект. 2. Гуманізм як ідейна основа культурної практики людини. 3. Пізнавальна діяльність індивіда і поняття «істини» у культурній практиці. 4. Практика як філософсько-культурологічна проблема. 5. С.Франк про культуру як про постійний процес самовиховання людського духу у суспільній практиці. 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «істина», «простір», «час», «буття людини», «саморозвиток», «самоусвідомлення», «сєнс життя», «гуманістичний зміст», «всезагальність людського способу життя», «пріоритет», «людино-творчість», «життєдіяльність», «універсалізація», «емпіризм».</p>	2
7.	<p>1. Поняття типу культури та ознаки цивілізації. 2. Класифікація принципів дослідження форм культури. 3. Стадіальне та полілінійне бачення культури. 4. Повсякденність і традиції у типах культури. 5. Сутність цивілізації та стиль культури як симптом цивілізації. 6. М.Данилевський, О.Шпенглер і А.Тойнбі про сутність цивілізації. 7. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «традиція», «культурний тип», «генотип», «культурна ознака», «типологія», «культурна епоха», «синхронія», «діахронія», «синхронізація», «інваріант», «архетип», «прецедент», «стиль культури», «висока культура», «прогрес».</p>	2

8.	<p>1. Явище та сутність «архетипів» культури. 2. Феномен традицій у реальному вимірі культури. 3. «Вживання» та «дистанціювання», «розрив» та «повернення» традицій у системі культури. 4. Постмодерн як явище культури та його вплив на прояв традицій. 5. Систематика архетипів у працях К.Юнга, К.Леві-Строса, С.Кримського. 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «універсалії», «норма», «критерій», «суб'єктивізм», «феномен», «феноменологія», «архів», «риторичне питання», «авторитет», «домінанта», «привілеї», «герменевтика», «інстинкт», «солідарність», «ідеал», «цінність», «спадщина».</p>	2
9.	<p>1. Поняття «міфу» у просторі культури. 2. Сутність міфології та її специфічні властивості. 3. Проблема творення міфу у контексті етнічної культури. 4. Міф і поняття «свідомого» й «несвідомого» у культурі. 5. О.Лосєв, Ф.Шлегель і Ф.Ніцше про сутність міфу у культурі. 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «священний», «канон», «міфічний», «міфема», «метонімія», «метафора», «екзистенція», «мораль», «колективне несвідоме», «парадокс», «лейтмотив», «інверсія», «істина», «трансценденція», «бриколаж».</p>	2
10.	<p>1. Філософія символу як науковий напрям. 2. Типологічні ознаки знакових систем культури. 3. Формування пам'яті культури у контексті системи символів. 4. Символи у писемній та вербальній культурі, їх філософія. 5. «Віртуалізація» культури і символізм. 6. Е.Касирер, Р.Декарт, Дж.Лок про символічний, знаковий контекст культури. 7. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «символізація», «знак», «сигнал», «семіотика», «сублімація», «еманація», «синтетизм», «абстракція», «реалізм», «алегорія», «віртуалізація», «рефлексія», «ідеограма».</p>	2

11.	<p>1. Сутність філософії тексту та інтертекстуальності. 2. Особливості інтерпретації тексту у культурі. 3. Явище текстоцентризму у сучасній культурі. 4. Характеристика та призначення наративної функції культури. 5. Поняття універсуму культури як інтертексту. 6. П.Рікер, Ф. де Сосюр, Р.Барт про філософію культури як філософію тексту. 7. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «<i>нратив</i>», «<i>наратологія</i>», «<i>текст</i>», «<i>контекст</i>», «<i>універсалії</i>», «<i>інтерпретація</i>», «<i>фактаж</i>», «<i>ілюзія</i>», «<i>пафос</i>», «<i>інтертекстуальність</i>», «<i>інтертекст</i>», «<i>інтерпретант</i>».</p>	2
12.	<p>1. Філософія діалогу як культурологічний напрям дослідження. 2. Сутність поняття буття культури як порівняння. 3. Явище внутрішньої діалогічності культури, риси діалогу культур. 4. Місце монологу у культурі та сутність концепту Іншого. 5. М.Бубер, М.Бахтін, К.Ясперс про філософію культури як філософію діалогу. 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «<i>полеміка</i>», «<i>диспут</i>», «<i>дебати</i>», «<i>адресат</i>», «<i>критицизм</i>», «<i>інстанція</i>», «<i>дуалізм</i>», «<i>інфосфера</i>», «<i>синегретика</i>», «<i>синкретизм</i>», «<i>декаданс</i>», «<i>дефініція</i>», «<i>симбіоз</i>», «<i>сентименти</i>», «<i>демократія</i>», «<i>дезінформація</i>», «<i>дешифратор</i>».</p>	2
13.	<p>1. Філософія простору культури. 2. Сутність трьохмірної моделі культури. 3. Структура культурного простору: філософський аспект. 4. Поняття осьових культурних форм, види парадигм. 5. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «<i>регулятив</i>», «<i>парадигма</i>», «<i>цінності</i>», «<i>технокультура</i>», «<i>технопрогрес</i>», «<i>соціум</i>», «<i>маргінал</i>», «<i>культ</i>», «<i>девіантний</i>», «<i>аморальний</i>».</p>	2

14.	<p>1. Синергетичне пояснення культурної динаміки. 2. Філософія і культурний розвиток. 3. Колективний інтелект і культура. 4. Умови культурної динаміки у соціумі. 5. Діалог культур і влада: історико-філософський аспект. 6. Культура як засіб і культура як мета: філософський аспект. 7. Суспільна свідомість у сучасному культурному просторі. 8. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «динаміка», «культурна форма», «парадигма», «культурний сценарій», «ноосфера», «цивілізація», «прогрес», «деморалізація», «інтеграція», «глобалізація».</p>	4
15.	<p>1. Поняття творчості та її ознаки. 2. Філософія творчого задуму, роль творця. 3. Соціум і творча діяльність: суперечності та конфлікти. 4. Етичний та естетичний контекст творчої діяльності. 5. Ритміка мистецтва та проблема зміни художніх смаків. 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «суб'єктивізм», «авангард», «модерн», «модернізм», «постмодерн», «поп-арт», «абсурд», «масова культура», «елітарна культура», «соцреалізм», «антикваріат», «антрепренер», «баталіст», «кіч», «андеграунд», «плєнер».</p>	2
16.	<p>1. Сутність механізму культурної динаміки. 2. Ознаки культурного та антикультурного процесів. 3. Феномен прогресу та культурного відставання. 4. Консервація та зміна ідеалів: філософський аспект 5. Причини і наслідки структурних змін у культурному просторі 6. Закріплення понятійно-категоріального апарату. <u>Дати визначення понять:</u> «варвар», «варваризація», «візаві», «консервативний», «трансформація культури», «епіцентр», «біологічна еволюція», «культурна еволюція», «структуралізм».</p>	2
ВСЬОГО:		34 год.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (65 ГОД.)

Підготувати по три реферати на запропоновані теми за вибором:

1. Г.Гегель про першу програму системи німецького ідеалізму.
2. Трактатування історії культури як філософії культури за Я.Буркгардтом.
3. Завдання філософії культури за Е.Кассирером.
4. Пізнання культури: філософський аспект
5. Тип культури як історична цілісність за Л.Баткінім.
6. Конфлікти сучасної культури: концепція Г.Зіммеля.
7. Проблеми філософії історії з позиції Л.Карсавіна.
8. Проблеми стилю і цивілізації за А.Кребером.
9. Осмислення філософії культури О.Лосєвим.
10. Діалектика міфу та її сутність у працях О.Лосєва.
11. Характеристика проблем типології культури Ю.Лотманом.
12. Динамічна модель семіотичної системи за Ю.Лотманом.
13. Ю.Лотман про поняття тексту в системі культури.
14. Статус цивілізації у триванні культури за О.Шпенглером.
15. Проблеми відкритого суспільства та його культури з позиції К.Поппера.
16. Наукові принципи і методи дослідження культурних змін Б.Малиновським.
17. Проблеми людини, цивілізації та суспільства за П.Сорокіним.
18. Осмислення проблем історії та культури А.Тойнбі.
19. Поняття про логіку культури В.Біблера.
20. Філософія культури у дослідженнях Е.Кассіра.
21. Філософія символічних форм у працях Е.Кассіра.
22. Міфологія у систематиці символічних форм Е.Кассіра.
23. Судження про традиції у культурі Г.Гадамера.
24. Основи філософської герменевтики Г.Гадамера.
25. Місце міфу та розуму у дослідженнях Г.Гадамера.
26. Поняття архетипу української культури у працях С.Кримського.
27. Національні архетипи у культурі за С.Кримським.
28. М.Попович про модерн і постмодерн.
29. Позиція М.Фуко щодо археології гуманітарних наук.
30. Архетипи та повторюваність у культурі за М.Еліаде.
31. Т.Еліот про традиції у культурі та індивідуальний талант.
32. Поняття архетипу та символу у дослідженні К.Юнга.
33. Людина та її символи у концепції К.Юнга.
34. Теорія моралі та її осмислення Е.Макінтайром.
35. Р.Барт про міфи у культурі.
36. Концептуальні підвалини філософії міфології Ф.Шелінга.
37. К.Свасьян про проблему символу у сучасній філософії.
38. Поняття культури у дослідженнях Л.Уайта.
39. Естетика та поетика культури в осмисленні М.Бахтіна.
40. М.Бахтін про проблему тексту у гуманітарних науках.

ПРОГРАМА КУРСУ

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Історіографія дисципліни «Філософія культури». Предмет і завдання курсу (2год.).

Джерельна база дисципліни. Проблеми дослідження філософії культури у працях зарубіжних і вітчизняних авторів. Методологія дослідження філософії культури, концептуальні засади розвитку науки про культуру, особливості авторського підходу. Вітчизняні філософсько-культурологічні школи та їх друкована продукція. Систематизація джерел з «Філософії культури». Висвітлення проблем філософії культури у зарубіжних і вітчизняних фахових збірниках. Консолідація та розходження думок щодо філософії культури у працях відомих авторів. Наукова полеміка у площині актуальних філософсько-культурних проблем та її висвітлення у друкованій продукції. Електронні версії науково-методичної літератури з «Філософії культури», переваги і недоліки «віртуальних» бібліотек.

Предмет і завдання «Філософії культури». Визначення головних наукових проблем дисципліни, особливостей їх осмислення. Базові філософські поняття та їх сутність. Характеристика культури через призму філософської думки. Професійні якості культуролога, теоретика площин і типів культури, які повинен сформувати студент у контексті вивчення «Філософії культури».

Міжпредметний зв'язок дисципліни. Встановлення взаємозалежності «філософії культури» з іншими гуманітарними науками. Осмислення значення інтегративного характеру філософії культури. Роль знань і вмінь з інших фахових дисциплін при засвоєнні «Філософії культури». Застосування знань з «Філософії культури» у подальшій фаховій діяльності.

Метафізичні та деонтологічні припущення в пізнанні феномену культури. Визначення сутності культури у працях філософів. Поняття культури, що генерує правила дослідження культури. Сутність філософської рефлексії культури. Когнітивна та нормативна функції культур філософії. Підходи до осмислення поняття «культура». Аналіз культури та її визначення у працях філософів різних епох.

Рекомендована література:

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. – К., 1999.
2. Антологія дослідження культури. – СПб., 1997. – Т.1. Інтерпретація культури. – М., 1997.

3. Антофійчук В. Культурологія: Термінологічний словник / Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – 2-ге вид. – Чернівці: Книга – XXI, 2007.
4. Апель К. Трансформация философии. – М., 2001.
5. Барчугов А. Культура мышления и мышление о культуре / опыт антропологического анализа // Философские науки, 1990. – №10. – С.13-21.
6. Бачинин В. Культурология. Энциклопедический словарь, 2005.
7. Библер В. От наукоучения – к логике культуры. – М., 1991.
8. Библер В. На гранях логики культуры. – М., 1997.
9. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
10. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
11. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С.7-57.
12. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
13. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
14. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
15. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
16. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
17. Горский В.С., Кушаков Ю.В., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
18. Гуревич П. Философия культуры. – М., 1995.
19. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
20. Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
21. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
22. Карсавин Л. Философия истории. – СПб., 1993.
23. Кассирер Э. Лекции по философии культуры // Культурология XX в. Антология. – М., 1995.
24. Кушаков Ю., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
25. Лосев А. Философия культуры // Лосев А. Держание Духа. – М., 1989.
26. Межуев В. Культурология и философия культуры // Культурология сегодня: Основы, проблемы, перспективы. – М., 1993.
27. Основы філософії культури: Словник: Для студ. Вищ. навч. закл. / Н.Г.Джинчарадзе, М.А.Ожеван, А.В.Толстоухов та ін. – К.: Знання України, 2004. – 254с.
28. От философии жизни к философии культуры: Сборник статей / Под ред. В.П.Визгина. – СПб., 2001.
29. Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
30. Традиция в истории культуры. – М., 1978.
31. Философия и история культуры / Под. ред. В.А.Карпушина. – М.: Наука, 1985.

32. Философия культуры: Становление и развитие. – СПб., 1995.
33. Философия культуры: Философское понимание культуры. – М., 1993.
34. Шелер М. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.

Тема 2. Історичний простір і теоретичні межі «Філософії культури» (6 год.).

Історичний простір і феномени людської культури. Ціннісний характер світоглядного значення культури. Філософський світогляд і культура: історичний аспект. Систематизація історії філософії та історії культури. Поняття культурної епохи, історичного минулого, архаїки у філософській думці. Відмінності між філософським і науковим знанням про культуру. Історичні типи філософії.

Класика та елліністичний період античної філософії. Центральні проблеми філософських досліджень античних мислителів. Перші філософські школи і течії. Осмислення взаємозалежності поняття «людина-світ» і подальші філософські пошуки. Атомістична концепція Демокріта. Вчення Софістів. Проблема людини у Сократа. Гуманістична площина філософських пошуків Платона. Критика філософських ідей Платона Арістотелем. Значення античної філософської думки для формування культурфілософії.

Проблеми філософії середньовічного суспільства. Людина як суб'єкт середньовічних філософських вчень. Роль духовності в осмисленні особистісно-людського характеру соціальних відносин. Негативна оцінка та переваги феодалізму у працях філософів. Ідеологічно-світоглядне відображення змін в орієнтаціях способу життя, духовно-ідеальне бачення світу. Вияви духовності з позицій середньовічної свідомості. Звернення філософів до духовності як вищого критерію реальності. Критика тілесної характеристики людського індивіда новою християнсько-феодалною ідеологією. Осмислення релігії як виконавця своерідної функції ідеального «доповнення» світу. Філософський контекст нового світогляду і культури. Процес систематизації і впорядкування теологічно-філософських принципів християнської ідеології та його представники: Григорій Назіанзін, Василій Великий, Амвросій, Аврелій Августин та інші. Система освіти середньовіччя та її духовні надбання.

Особливості філософії епохи Відродження. Переосмислення античного світу як цілісного і гармонійного «реально-ідеального» живого тіло-космоса. Тілесно-речові орієнтації античного і буржуазного суспільств. Повернення до античності в осмисленні ідеологів молодого буржуазії. Процес формування нової буржуазної культури та ідеї гуманізму. Відмова гуманістів від мови схоластів. Поняття «природної людини» у працях філософів, її обожнення, піднесення людини до рангу «божественного» буття.

Представники гуманістичного руху – Микола Кузанський, Колоччо Салютатті, Леонардо Бруні, Джаноццо Манатті, Леон Батіста Альберті, Лоренцо Валла, Марсіліо Фічіно, їх філософські ідеї. Позиція П'єтро Помпонаці, Нікколо Маккіавелі, Еразма Роттердамського (справжнє ім'я – Герхардт Герхардс), Томаса Мора, Леонардо да-Вінчі. Натуралістичне тлумачення філософсько-світоглядних проблем у творах мислителів пізнього Відродження Н.Коперніка, Й.Кеплера, Тіхо де Браге, Бернардіно Телезіо. Значення реформаційних ідей Мартіна Лютера, Жана Кальвіна. Контрреформаційна діяльність і її висвітлення І.Лойолою. Перші прояви вільнодумства та його наслідки для Б.Депер'є, де ля Раме (Рамус), Джордано Бруно. Філософські погляди Мішеля Монтеня у період «перехідного» мислення. Відмова від ренесансних ідеалів гуманізму, наростання технічних тенденцій періоду Нового часу.

Проблематика філософії Нового часу (XVII-XVIII ст.). Наслідки буржуазних революцій. Приведення у відповідність із буржуазними відносинами політичної надбудови. Специфічно філософське відображення цього процесу. Класична фаза буржуазної філософії. «Очищення» філософії від гуманістичної орієнтації. Ідеї Френсіса Бекона, Томаса Гоббса, Рене Декарта, Блеза Паскаля, Бенедикта (Барух) Спінози, Готфріда Вільгельма Лейбніца, Джона Локка. Критичні погляди Джорджа Берклі, Д.Юма. Ідея «розумності» світу у поглядах Шарля Луї Монтеск'є. Класична філософія Просвітництва та її представники: Франсуа-Марі Аруе (Вольтер), Жан-Жак Руссо. Суперечності і парадокси у світоглядних поглядах молодих просвітників: Жюльєна Офре де Ламетрі, Клода Адріана Гельвеція, Поля Анрі Гольбаха, Дені Дідро. Філософська проблематика доби та осмислення наслідків.

Особливості становлення класичної німецької філософії. І.Кант як її основоположник. Осмислення основи буття Готлібом Фіхте. Ідеї «трансцендентального ідеалізму» Ф.Шеллінга. Класична німецька ідеалістична традиція у творах Георга Гегеля. Пошуки шляхів подолання ідеалізму Людвігом Фейєрбахом. Переосмислення ідей класичної німецької філософії.

Відчуття наростання кризи культури світовою філософією XIX століття. Філософствування XIX - початку XX століття, повернення до мислителів класичної традиції у працях Френсіса Герберта Бредні, Джосая Ройс, Бернарда Бозанкета, Робіна Джорджа Коллінгвуда, Бенедетто Кроче, Джованні Джентіле, Зігфріда Марка, Артура Ліберта, Жана Іпполіта та інших. Ідеї представників першої неокантіанської школи – Германа Когена, Пауля Наторпа, Ернста Кассієра; другої неокантіанської школи – Вільгельма Віндельбанда, Генріха Ріккєрта, Емілія Ласка. Докорінна зміна традиційного способу філософствування представниками «німецького романтизму» - Фрідріхом Шлегелем, Фрідріхом фон Харденбергом, Фрідріхом Шляйєрмахером (псевдонім – Новаліс).

Іраціоналістична антитеза раціоналістичній традиції Просвітництва у представників напряму «філософії життя» Артура Шопенгауера, Едуарда фон Гартмана, Фрідріха Ніцше, Зігмунда Фрейда, Вільгельма Дільтей, Анрі Бергсона, Освальда Шпенглера. Раціональний зміст людської свідомості у працях Карла Густава Юнга. Теорія «фікціоналізму» німецького філософа Ганса Файхінгера. Ідеї про поняття-фікції у дослідженнях американського вченого Чарльза Сандерсона Пірса та його послідовників Вільяма Джемсома і Джона Дьюї. Переосмислення ідеї «нової міфології» у ХХ ст. та концепція «екзистенціальної» істини у працях Скорепа К'еркегора. Подальша підтримка позиції російськими вченими Миколою Бердяєвим і Левом Шварцманом (псевдонім - Шестов). Ідеї екзистенціалізму у Мартіна Хайдеггера, Жана Поля Сартра, Альбера Камю, Габрієля Марселя, Моріса Мерло Понті, Сімона де Бовуара, Нікколо Аббаньяно, Х. Ортега-і-Гасета, Мартіна Бубера, Леопольда Сенгора та інших. Критика раціоналізму як соціального зла у працях Теодора Адорно та Макса Хоркхаймера. Тотальне заперечення культури та оцінка людської цивілізації як «репресивної» представниками Франкфуртської школи, зокрема Гербертом Маркузе, Юргеном Хабермасом.

Ідеї «структуралізму» як критика екзистенціалізму у працях Клода Леві-Строса, Мішеля Фуко, Жака Лакана. Позитивістська позиція Огюста Конта, Джона Стюарта Мілля, Герберта Спенсера. Етап «другого позитивізму», або емпіріокритицизму, творцями якого стали Ернст Мах та Ріхард Авенаріус. Новий варіант позитивістської філософії – «третього позитивізму», або неопозитивізм у доробку Людвіга Вітгенштейна. Ідеї «логічного атомізму» у Бертрана Рассела. Критика «верифікації» Карла Поппера. «Семантичне» тлумачення істини А.Тарського, Стюарта Чейза, Семюела Хайякава. «Постпозитивістський» напрям у працях істориків науки Томаса Куна та Імре Лакатоша. Обмеження позитивістського емпіризму Паулем Фейєрабендом. Неотомістська філософія та її прихильники Дезіре Жозеф Мерсьє, Юзеф Бохеньський, Густав Веттер, Жак Марітен, Етьєн Анрі Жільсон. Релігійна тематика тейярдизму (П'єр Тейяр де Шарден) та персоналізму (Борден Паркер Боун, Мері Уїтон Калкінс, Едгар Шеффілд Брайтмен, Ральф Флюелінг, Емманюель Муньє).

Проблеми сучасної філософії.

Рекомендована література:

1. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Асмус В. И. Кант. – М., 1973.
3. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
4. Барт Р. Нулевая степень письма // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.

5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
6. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
7. Библер В. На гранях логики культуры. – М., 1997.
8. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
9. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XV-XVIII ст. – Т.1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. – К., 1995.
10. Буркхардт Я. Культура Возрождения в Италии. – М., 1996.
11. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
12. Гегель Г. Первая программа системы немецкого идеализма // Гегель Г.В. Ф. Работы разных лет: В 2т. Т.1. – М., 1970.
13. Горфункель А. Основные этапы развития итальянской философии в эпоху Возрождения // Типология и периодизация культуры Возрождения. – М., 1972.
14. Гуревич П.С. Философская антропология. – М., 1997.
15. Делез Ж. Симулякр и античная философия // Делез Ж. Логика смысла. – Екатеринбург, 1998.
16. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983.
17. Лосев А. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
18. Трофимова В.П. Гуманизм, религия, свободомыслие. – М., 1992.
19. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С.314-356.
20. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.

Тема 3. Культура і природа. Людина і культура (4год.).

Співвідношення понять “природа” і “культура”; діалектика природнього і культурного. Життя, розум, культура як планетарні і космічні явища. Ідеї В.І.Вернадського про формування ноосфери та процес “космізації культури”.

Основні аспекти співвідношень культури і природи:

- еволюційно-історичний – природня основа антропогенезу та культурогенезу; вплив природньо-географічних умов на швидкість, напрями і зміст соціокультурних процесів;
- господарсько-практичний – головні напрями й етапи господарсько-практичного освоєння природи. Культура збирачів, рибалок, мисливців, скотарів, землеробів. Промислово-технічне освоєння природи та його

значення для розвитку цивілізації. Раціональне ведення господарства, етнічні особливості господарювання та розподілу праці;

- екологічний – екологічна рівновага, види та причини її порушень. Екологічна криза та шляхи виходу з неї. Завдання охорони природи, створення заповідників і національних парків;
- медико-гігієнічний – клімат, здоров'я та психо-фізіологічна активність людини, основи ведення здорового способу життя. Функціонування санаторіїв, природних курортів;
- пізнавально-світоглядний – принципи та методи дослідження природи; уявлення про природу в традиційних культурах, первісному суспільстві, середньовіччі, Новому часі. Місце природознавства в духовній культурі;
- етичний – любов до природи, спілкування людини з тваринами, дослідження рослинного світу;
- естетичний – естетичне споглядання природи та природно-ландшафтне конструювання. Паркове мистецтво. Зразки природи в літературі, поезії, образотворчому мистецтві.

Людина – центральна проблема філософії та науки. Комплексний характер науки про людину. Образ людини в різних культурах, релігійному й гуманістичному сприйнятті. Людина як творіння природи, суб'єкт і об'єкт історико-культурного процесу. Еволюція та культурний розвиток людини. Людина і суспільство.

Фази життєвого циклу людини. Вік, стать і культура. “Природа людини”, багатство людської суб'єктивності, екзистенційні проблеми особистості. Життя, смерть, безсмертя. Покликання та доля людини. Проблеми генетики наслідуваних та ненаслідуваних рис, удосконалення людської природи. Культура як умова біологічного виживання, спосіб організації життя, форма родового буття людини.

Проблема способу життя та раціонального влаштування суспільства. Головні потреби людини та їх вираження в культурі. “Розумні” та “нерозумні” потреби індивіда, “здорове” та “хворе” суспільство. Поняття “кризи культури”. Майбутнє людини та культури, людини і природи.

Рекомендована література:

1. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
4. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.

6. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
7. Гамамер Г. Миф и разум // Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
8. Гегель Г. Философия природы // Соч.: В 14т. – М., 1934. – Т.2.
9. Гейзінга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
10. Герцен А. О месте человека в природе // Избр. филос. произведения: В 2т. – М., 1948. – Т.1.
11. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения. – В 2т. – М., 1963.
12. Каган М. Природа и человек. – М., 1978.
13. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., 1998.
14. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
15. Кусси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
16. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983.
17. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
18. Морен Е. Утраченная парадигма: природа человека. – К., 1995.
19. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1980.
20. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
21. Скворцов Л. Культура самосознания: Человек в поисках истины своего бытия. – М.: Политиздат, 1989.
22. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
23. Табачковский В. Людина. Екзистенція. Історія. – К.: Наукова думка, 1996.
24. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. – К., 1985.
25. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981.
26. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
27. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
28. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
29. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.
30. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
31. Юнг К.Г. Человек и его символы. – М., 1998.

Тема 4. Культурна практика як філософська проблема (2 год.).

Культурна практика як спосіб буття людини. Саморозвиток кожної живої істоти. Умови історичного саморозвитку людей. Уміння людини створити умови для існування, сформовані практикою. Відтворення такої здатності іншими поколіннями та причини неспроможності. Сутність відтворення існуючих феноменів культури та творення нових: філософський аспект. Мотивація творчого самовиявлення людини у

культурному просторі. Матеріальний вплив на перетворення культурного середовища. Трансформація мов життя під впливом цінностей духовної культури. Духовні й матеріальні аспекти між людських відносин. Причини зміни людиною фізичної будови навколишньої природі, наслідки цього процесу. Поняття «практики» як свідомих, цілеспрямованих дій, що предметну, матеріальну специфіку. Т.Ярошевський про значення практики у культурному житті. Людинотворча спрямованість практики та її значення. Практика і процес освоєння людиною світу культури: історичний аспект. Здатність людини творити образи майбутнього завдяки практиці. Поєднання свободи і відповідальності у практиці. Розширення та поглиблення техногенних можливостей у сучасній культурній практиці. «Сумативність» як головна ознака теоретичних уявлень про практику.

Гуманістичний вимір культурної практики. Проблеми екології як результат практичних дій людей. Сучасний прогрес як форму насильства людини над природою. Техногенний вплив людини на світ і його майбутнє. Втрата гуманістичної сутності практики. Роль техніки у життєдіяльності людини. Філософське тлумачення питання про співвідношення матеріально-речовинного і соціально-гуманістичного змісту. Практика як перетворююче ставлення людини до світу. Кодекс прав людини і кодекс прав усього живого.

Пізнавальний процес і теорія істини у культурній практиці. Філософське осмислення поняття «істини». Пізнавальні особливості практики, осмислення природно-історичного процесу та вираження творчого потенціалу суб'єктів. Універсальне та індивідуальне у культурній практиці. «Відкритість», «закритість», «запрограмованість» практики.

Рекомендована література:

1. Арнольдov А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Бердяев Н. Человек и машина // Вопросы философии. – М., 1989. - №2.
3. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XV-XVIII ст. – Т.1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. – К., 1995.
5. Гегель Г. Философия природы // Соч.: В 14т. – М., 1934. – Т.2.
6. Гейзінга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
7. Герцен А. О месте человека в природе // Избр. филос. произведения: В 2т. – М., 1948. – Т.1.
8. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
9. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения. – В 2т. – М., 1963.
10. Гроф С. За пределами мозга. – М., 1992.
11. Каган М. Природа и человек. – М., 1978.
12. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., 1998.
13. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.

14. Кусси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
15. Кушаков Ю., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
16. Лихачев Д. Проблема изучения культурного наследия. – М., 1985.
17. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
18. Морен Е. Утраченная парадигма: природа человека. – К., 1995.
19. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1980.
20. Познание культуры и культура в познании // Историзм и эволюционизм как принципы познания. – К., 1987. – С.35-48.
21. Спенсер Г. Опыты научные, философские и политические. – М., 1996.
22. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. – К., 1985.
23. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981.
24. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
25. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.

Тема 5. Тип культури та її цивілізаційні форми як предмет «Філософії культури» (2год.).

Розробка типології культури у філософській науці. Відмова від «системності» Я.Буркгардта та перехід до розробки типології культури. Систематизація культури під типологічним кутом зору. Типологічні дослідження та порівняльно-історичний аналіз. Питання про межі культурних епох. Межі культурного простору як найважливіший механізм відділення свого від чужого. Функції меж у просторі культури (роз'єднує, розмежує, поєднує, сполучає). Ідеї В.Соловйова про культурні цінності у світі, за допомогою яких має визначатися наше ставлення до різних народів.

Синхронічний та діахронічний принцип у дослідженні форм культури. Визначення типу культури і співвідношення понять «культура» та «цивілізація» в діахронному та синхронному аспектах. Аналіз ідей «діахронії» П.Рікером. Поняття дехронологізації та логізації у поглядах Р.Барта. Синхронія та діахронія як два різні підходи до мови. Дихотомія як один із найважливіших постулатів учення Ф. де Сосюра. Специфіка структуралістської парадигми в методології гуманітарного пізнання. Дослідження Празької школи. Стратегія шестиактантової моделі А.Ж.Греймаса, уникання діахронії. Структурний опис аналізу реалій культури. Погляди Ю.Лотмана на спрощення об'єкта в його структурному описуванні. Типологічний підхід у сфері культури. Філософська позиція Й.Гольдерліна, Ф.Броделя, Л.Вітгенштайна. Мережа зіставлення «фактів» різних культур і спостереження фактів О.Контом. Характеристика й співставлення понять «культурний процес», «історичний процес», «природно-історичний процес», «культурно-історичний процес». Розробка методології осмислення соціокультурного процесу у дослідженнях

Ю.Павленка. Аналіз культурних процесів культурантропологами Б.Малиновським та Л.Уайтом. «Конфігурація культурного зростання» А.Крьобера. Ідеї Л.Карсавіна про сутність культурного процесу. «Загальна характеристика»Ренесансу Ж.Мішле та Я.Буркгардта. Пошуки аналогій між магічним і науковим мисленням у Д.Фрезера. Перетворення К.Леві-Стросом світової цивілізації на статичну «коаліцію» самобутніх культур. Повернення до аісторизму за оцінками Ж.Деріда. Поняття про «забутий вимір» І.Пригожина. Погляди на специфічну функцію часу М.Мамардашвілі.

Тип культури: стадіальне та полілінійне бачення. Культурно-критичні протиставлення «давнє-сучасне» і процес принципного усвідомлення різних типів культур. Проблема періодизації культури. Поява циклізованих ідей Дж.Віко. Погляди Й.Гердера на конфлікт між історичним телеологізмом та необхідність визнання самоцінності кожної з культур. Ідея «множинності істин» Л. фон Ранке. Ф.Шлегель про особливий дух та ідеали епох. Поява морфологічної схеми О.Шпенглера, Теорія місцевих, замкнених, періодично повторюваних процесів Ф.Боаса. Погляди на спроби періодизації культури К.Пом'яна. Сутність історії культури та культури історії у праці А.Вайтхеда. Типи культури у М.Бахтіна. Поняття універсального й типового в культурі за К.Поппером. Характеристика терміна «тип» у Г.Шпета. Тип культури та чинники, що його формують у дослідженнях просвітників І.Вінкельмана, Г.Лесінга, Ф.Шілера, Й.Гердера, Ж.-Ж.Руссо та інших. Дискретність історичного розвитку культури. Тип культури як тип повсякденності. Е.Тейлор про роль етнографії у культурній еволюції. О.Конт про критерії типології культури та узгодження різних її аспектів. Г.Спенсер про трансляцію психічного змісту як бази самореалізації культурної цілісності. Концепція ідеальних типів М.Вебера та метод конструювання типів. Стадіальна типологія культури у розробці культурною та соціальною антропологією (А.Крьобер, Р.Бенедикт, Дж.Мердок, Дж.Стюарт, Д.Бідні, Л.Уайт). Стадіальний аналіз в працях В.Проппа. Системна типологія П.Сорокіна. Концепція ідеальних типів культури Дж.Фейблмана. «Морфопрасимволічна» типологія О.Шпенглера. «Архетипічна» типологія М.Данилевського. Принципи визначення типологізації Й.Фіхте. К.Фішер про «засадниче поняття» типологізації. Завдання класифікації за Ф.Броделем. «Позаекономічний критерій» та «принцип організації» соціокультурних систем Ю.Габермаса. Й.Гете та його пояснення типу культури як фантазії. Тип культури як тип повсякденності. Феноменологічно орієнтовані дослідження А.Шюца. Три типи культур за С.Аверинцевим.

Статус цивілізації у триванні культури. Ідея «тривання», усвідомлення проблеми часу у працях філософів А.Бергсона, Е.Гусерля, М.Хайдегера, Е.Жильсона, Г.Арендта, П.Рікера. Етимологія терміна «тривалість». Його осмислення на рівні цивілізаційного підходу. Історія

поняття «цивілізація» та розмірковування над співвідношенням спільності цивілізації і прогресу. Цивілізація як форма суспільного буття. Виокремлення цивілізації за релігіями. Аналіз проблем цивілізації у працях М.Данилевського, О.Шпенглера, А.Тойнбі, С.Гантінгтона, А.Крьобера, Ф.Броделя, П.Рікера, Т.Адорно, К.Гурліга.

Стиль культури як симптом цивілізації. Поняття «стилю» культури у філософів Ж.Бюфона, Ф.Шляермахера, Г.Арендта, О.Шпенглера, П.Рікера. Симптоматологія та характеристика фактів історії культури. Проблема «наслідування природи», «манери» та «стилю». Взаємозв'язок «стилю» з поняттям «пізнання». «Стилістична» концепція А.Крьобера. Проблема стилю мислення і стилю культури. Єдність стилю життя у працях І.Канта. Поняття «стилю» за Р.Бартом. Ц.Тодоров про стилістичні ефекти. Стиль і модель комунікації Р.Якобсона. Становлення стилю з позиції Л.Вітгенштайна. Існування різних стилістичних форм за П.Фойерабеном. Стильові симптоми сучасної культури.

Рекомендована література:

1. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Баткин Л. Тип культуры как историческая целостность // Вопросы философии. – 1969. - №9.
4. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
5. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
7. Вальденфельс Б. Топография чужого: студії до феноменології Чужого. – К., 2004.
8. Виндельбанд В. Избранное: Дух и история. – М., 1994.
9. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
10. Гірц К. Интерпретация культуры. – К., 2001.
11. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
12. Кребер А. Стиль и цивилизация // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
13. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.
14. Лотман Ю. К проблеме типологии культуры // Лотман Ю.М. Избр. Статьи: В 3 т. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Межуев В.М. Культура как проблема философии (Культура. Человек и картина мира). – М., 1987.

16. Межуев В. Культурология и философия культуры // Культурология сегодня: Основы, проблемы, перспективы. – М., 1993.
17. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
18. Семенцов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
19. Стиль и традиция в развитии культуры. – Л., 1989.
20. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
21. Традиция в истории культуры. – М., 1978.
22. Уайт Л. Понятие культуры // Антология исследований культуры. – Т.1: Интерпретация культуры. – СПб., 1997.
23. Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей // Февр Л. Бои за историю. – М., 1991. – С.239-281.
24. Фейблман Дж. Типы культуры // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
25. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
26. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
27. Элиот Т. Традиция и индивидуальный талант // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М., 1987.

Тема 6. Філософія культури як філософія архетипно-традиційного (2год.).

Поняття «архетипів» («універсаліїв», або «інваріантів») культури. Константні моделі духовності як базові елементи культури, її архетипи. Осмислення понять «традиція» і «минуле». Традиція як особливий різновид цінностей за Є.Шацьким. Проблема захисту культурно-історичних традицій з боку філософії культури. Традиція як історія культури в її нерозривному триванні. Філософські рефлексії щодо традиції, аксіологічні сюжети у філософії культури як філософії цінностей. Ідея архетипів у Платона. Концепція архетипу у Григорія Богослова. Архетипи та їх внутрішня логіка за Ц.Тодоровим. Архетипічний характер слова як принципу культури у Кондільяка, Лока, Шпета. Поняття «архетипів» як структурні передумови образів у К.Юнга. Загальна система архетипів і сталі «національні архетипи» з позиції С.Кримського. Критика архетип них образів К.Леві-Стросом. Архетипи у мовній системі. Сутність архетипної символіки. Архетипи у психоаналітичному структуралізмі Ж.Лакана. «Універсалії» та «інваріанти» культури. Ідея інваріантності у доробку О.Веселовського.

Розвиток ідеї інваріантності на всіх рівнях лінгвістичного аналізу (Ф. де Сосюр, В.Пропп, К.Леві-Строс, М.Фуко).

Традиція як особлива реалія культури. Статус традиції за А.Вайтхедом. Мова традиції як своєрідний засіб відмежування, що відокремлює дозволене в культурі від недозволеного. Позиція Я.Буркгардта про спадковість західної культурної традиції. Т.Шарден про традицію як засіб передачі інформації в культурі та свободу соціального індивідуума. Поняття життєвого нерву культурної традиції та процесу засвоєння й розвитку культурної спадщини. Г.Гердер про культуру як засіб виходження в традицію. Ідея Ф.Шлегеля про органічний розвиток сучасної культури на ґрунті античної. Г.Гадамер про відсутність протилежності між традицією та розумом. Погляд Ф.Енгельса на традиції як на найбільше гальмо історії. Протиставлення поняттю «традиція» концепту «розрив» М.Фуко. О.Шпенглер, М.Бердяєв, Х.Ортега-і-Гасет про антропологічну кризу, стосунки старших і молодших поколінь.

Феномен традиції у контексті «вживання» та «дистанціювання», «розриву» та «повернення». Особливості потреби розуміння традиції. Поворот в історії герменевтики та філософії культури, здійснений Ф.Шляєрмахером. В.Дільтей про природу герменевтики, відмежування зрозуміння, притаманного наукам про дух, від пояснення, характерного для природничих наук. Сутність формули В.Дільтея «Природу ми пояснюємо, а людину ми розуміємо». «Зрозуміння» як метод пізнання духовних явищ. Проблеми пізнавального контексту за Ю.Лотманом. Гуманітарне пізнання як максимальне «вживання» в об'єкт і відсторонення від нього, ціннісне дистанціювання. Історичні інтервали, дистанції, «часове віддалення», переживання «чужого» смислу у культурі. Г.Гадамер про об'єктивне пізнання і неперервність звичаїв і традицій. П.Рікер про феномен «історичного відтворення» як певну фазу історіографічної дії, наскрізний рух. Відтворення культури як її інтерпретація. Теорія «переживання» В.Дільтея у переосмислення Й.Гейзінги. М.Фуко про модель історичного розриву. Постструктуралізм Ю.Крістаєвої і «розрив» у спадковості попередньої культурної традиції. Концепція М.Гайдегера про розуміння «розриву» в культурі. Т.Кун і П.Фойерабенд про картину культурних розривів: теорія парадигм, неспівмірностей концептуальних каркасів, «методологічний анархізм». Розгляд проблеми «розриву» А.Шюцом. Ідея В.Ерна про традицію внутрішню, підземну, підсвідому, неперервну всередині і зовні перервану. Ж.Дельоз про чисту форму часу, що визначається порядком.

Постмодерн як епоха нового прояву традиції. Реконструкція «ситуації Постмодерну». Погляди на становище людини у ситуації сучасної культури. Р.Федема про розрізнення домінантних «шкіл мислення»: класичного модернізму, рефлексивного модернізму, неоконсерватизму, постмодернізму. Класичний модернізм і асоціації із

ідеєю прогресу. Рефлексивний модернізм і віра в можливості раціонального поступу суспільства. Орієнтація неоконсерватизму на збереження традицій, а не на їх поновлення. Постмодернізм і критика модерного мислення, протиставлення уніфікаційним ідеям модернізму та консерватизму, прогресу та універсальності людської історії ідеал плюралістичної культури. Елітарний і масовий контексти поняття «постмодерн». П.Козловські про постмодерн. Поняття «постмодерн» у критичній думці А.Тойнбі. Позиція Ж.Ф.Ліотара щодо сутності постмодерну. Концепція Р.Порті.

Рекомендована література:

1. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
3. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
4. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
5. Голосовкер Я. Логика мифа. – М., 1987.
6. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. – К., 1996.
7. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.
8. Кримський С. Національні архетипи, або Про те, до чого ми належимо назавжди // Католицький щорічник. – К.: КМ Academia, 1996.
9. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
10. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
11. Лосев А. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
12. Лосев А. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
13. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
14. Лотман Ю. Успенский Б. Миф-имя-культура // Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Малявин В. Мифология и традиция постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.
16. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
17. Морозов И. Основы культурологии: архетипы культуры. – Минск, 2001.
18. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
19. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
20. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.

21. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
22. Хьюбнер К. Истина мифа. – М., 1996.
23. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
24. Эллиаде М. Аспекты мифа. – М., 1995.
25. Эллиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
26. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.

Тема 7. Філософія культури як філософія міфу (2год.).

Міф у просторі культури. Г.Арендт, Т.Ман, Н.Фрай, К.Юнг про місце та особливості міфу у культурі, єдність міфу і архетипу. Архетип як квінтесенція міфічності колективного досвіду. Поняття «архетипу» та «події-першообразу» у працях філософів культури. Позиція М.Еліаде як найавторитетнішого дослідника міфу. Міф як дійсна, реальна, сакральна, значуща подія. Співвідношення «міфологічного мислення» з сутністю. Залежність культури від міфологічної спадщини стародавності. Пропозиція та ситуація міфу в просторі культури. Ідея Б.Расела про культурні пропозиції. Міф як «висловлювання віої» і пропозиція-позначення. М.Маклюен про складну форму міфу. Сприйняття міфу як первинної метафізики, а метафізики як вторинної міфології. «Вторинна міфологія» або міфологія «другого порядку» як контекст міфології світових релігій за І.Д'яконовим. Ідеї К.Ясперса про міф в історії культури. Г.Померанц про усунення суперечки філософії з міфологією. Поняття замкненого і циклічного часу у міфі. Звернення Г.Гадамера до проблеми міфу. Космологічний міф і витоки платонізму (О.Лосев). Романтична естетика як універсальна міфологія. Ідея Ф.Ніцше, що культура може розвиватися лише в просторі, окресленому міфом. Філософія міфології Ф.Шелінга, осмислення зв'язку міфу із символом. Інтерпретація міфів К.Леві-Стросом. Трагування міфу як логічного інструменту подолання суперечностей. Міфологічна система як мова та її властивості. Циклічна структура міфу за Ж.Дельозом.

Міфологія як універсальна властивість культури. О.Потебня про належність процесу творення міфу до певним часових меж. Аналіз міфології як універсальної властивості культури О.Лосевим. Арсенал мотивів, сюжетів і зображувально-поетичних засобів у міфах. Е.Кассирер про міф як афоризм, висловлювання, властиві кожній усній культурі. Відповідність між «макrorівнем» і «мікrorівнем» міфу. Міфологія як «коліска» та «шкала» поетичної фантазії. Значущість міфологічних текстів для культури неміфологічного типу (Ю.Лотман). Ідея Гегеля «створити нову міфологію». Дослідження сутності міфології М.Гріодем. Міф як

«імагінативний абсолют смислотворення» у працях Я.Голосовкера. Полеміка між К.Ясперсом і Р.Бультманом стосовно проблем деміфологізації. Дискусія на тему міфології у Д.Штрауса. Р.Барт як автор методів «деміфологізації культури». Позиція М.Еліаде про збереження міфічної поведінки у громадському житті. Міф як передбачуваний спосіб ціле покладання.

Феномен священного у культурі. Е.Кассіер про священне на перевагу буденному як домінуючий принцип міфу. Поняття «священного» у міфологічній свідомості. Протиставлення «священного» й «буденного» у міфах. Залежність міфу від релігії. Про святенність людського життя у міфах. Історичний поділ священного і мирського за М.Еліаде. Аналіз феномену «священного» у Р.Отто, визначення сутності того ірраціонального відчуття, яке вселяє жах. Міф як «релігійний феномен» у Е.Дюркгайма. Теорія цінностей М.Шелера і оціночний вимір священного. Цінності як моральні інваріанти, поняття «ієрархії цінностей». Екзистенційна цінність міфу. Реконструкція царини міфів П.Рікером.

Рекомендована література:

1. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
3. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
4. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
5. Голосовкер Я. Логика мифа. – М., 1987.
6. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. – К., 1996.
7. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.
8. Кримський С. Національні архетипи, або Про те, до чого ми належимо назавжди // Католицький щорічник. – К.: КМ Academia, 1996.
9. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
10. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
11. Лосев А. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
12. Лосев А. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
13. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
14. Лотман Ю. Успенский Б. Миф-имя-культура // Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Малявин В. Мифология и традиция постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.

16. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
17. Морозов И. Основы культурологии: архетипы культуры. – Минск, 2001.
18. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
19. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
20. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
21. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
22. Хюбнер К. Истина мифа. – М., 1996.
23. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
24. Эллиаде М. Аспекты мифа. – М., 1995.
25. Эллиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
26. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.

Тема 8. Філософія культури як філософія символу (год.).

Типологія знакових систем культури. Символізація культури та людської діяльності. Аналіз системи людської культури як системи символів М.Мерло-Понті. Д.Ліхачов про символічне значення навколишнього середовища. Осмислення філософами сутності культури як знаково-символічної системи, дослідження типології символів, рівнів осягнення їх та специфіки функціонування. Полеміка Е.Кассіра і А.Бергсона про символічну систему культури, критика бергсонівської метафізики. Поняття «знак», «символ», «образ» як фундамент більшості моделей культури. Ідея Ю.Лотмана, що на тлі не-культури культура постає як знакова система. А.Шюц про смисловий контекст знакової системи культури. Ідея С.Лангера про уміння використовувати знаки як фундаментальну особливість людини. Поділ знаків на природні й штучні. Філософське осмислення знака Р.Декартом, Дж.Локом, Г.Ляйбніца, Е.Конділяком, І.Пуансотом. Внесок у розвиток семіотики Ч.Пірса. Визначення властивостей знаків Ф. де Сосюром. Мова і теорія знаків у Ф. де Сосюра. Е.Кассіра про знаки (або сигнали). Погляд С.Лангер на знаки. Висновки А.Шюца про доктрини Е.Гусерля та А.Бергсона, його аналіз знаків і символів, що належать до засобів, з допомогою яких людина шукає примирення з багатоманітними відчуттями трансцендентності. Роль французького структуралізму та його представників (К.Леві-Строс, Р.Барт, М.Фуко) у розвитку семіотики культури. Погляди М.Маклюена. Проблеми семіотичного аналізу, як важливої компоненти вивчення будь-якої культурної спільноти. Пошуки З.Фройдом у міфотворчих образах їх одвічної символіки. Ж.-П.Сартр про змістовно-структурну диференціацію образів.

Символ як найважливіший механізм пам'яті культури. Перенесення текстів, сюжетних схем й інших семіотичних утворень у пласти культури. Символ як найпотужніший інструмент реалізації духовних можливостей культури. Погляди М.Бердяєва на символічність культури та культу, що її породив. Категорія символу у неоплатонізмі та її подальше переосмислення. Позиція І.Канта про символізм і абстрактний розум. Аналіз смислу поняття «символ» Ф.Шілером. Дослідження Гьоте про символ, ідею та образ. Критика Е.Кассирером позиції Гьоте. Поняття символу як вершини філософської будівлі у працях Ф.Шелінга. Позиція В.Гумбольдта щодо смислу символів у культурі. Формулювання Ф.Кройцером дихотомій знак/символ, логос/міф. Надання символу вигляду чуттєвої присутності у К.В.Ф.Зольгера. Опозиція символу та знаку, мотивована й необхідна (вторинна) сутність у Г.Гегеля. Зосередженість на символі у розвідках вчених ХХ століття – Б.Расела, Дж.Д'юї, Р.Карнапа, Ж.Піаже, Е.Кассирера, С.Лангера, А.Вайтхеда, К.Юнга, Ц.Тодорова, О.Лосєва, Ю.Лотмана та інших. Типологія символів за О.Лосєвим: наукові, філософські, художні, міфологічні, релігійні, ідеологічні, зовнішньо технічні тощо.

Знакові системи запису. Функції мови в культурі. Символізм і проблема «віртуалізації» культури. Й.Гейзінга та його всеохопна система символічного мислення. Вивчення символізму як етапу розвитку культури. Віртуалізація європейської культури як причина занепаду символізму та подальшої деградації культури. Теорія масової культури М.Маклюєна та процес віртуалізації культури. «Цивілізована» людина та її нахили до віртуалізації культури. Зниження рівня освіченості у результаті гіперцепції. Занепад символізму, залежність мислення від його втілення у зорових образах у працях Й.Гейзінги. Аналіз трьох головних типів знаку у контексті дослідження віртуалізації культури Ч.Пірсом. Буття знаку-символу, знаку-ікону та знаку-індексу за Ч.Пірсом. Кваліфікація символу Ч.Морісом, Р.Якобсоном, Г.Ляйбніцом. Сутність алегоричного методу інтерпретації сакрального тексту. Сутність припущення У.Еко про розподіл суспільства на два класи: тих, хто дивиться телевізор і тих, хто дивиться на екран комп'ютера. Сучасний аналіз культури як знаково-символічної системи.

Рекомендована література:

1. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
2. Арендт Х. Між минулим і майбутнім. – К., 2002.
3. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
4. Банфи А. Философия искусства. – М., 1989.
5. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. – М., 1989.
6. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.

7. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
8. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
9. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
10. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
11. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
12. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
13. Гроф С. За пределами мозга. – М., 1992.
14. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе // Культурология XXв. Дайджест. Философия культуры. – Ч.2. – М., 1998.
15. Кассирер Э. Философия символических форм. – Т.2. Мифологическое мышление. – М.; СПб., 2002.
16. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
17. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
18. Лосев А. История античной эстетики. Ранняя классика. – М., 1963.
19. Лосев А. проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
20. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
21. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
22. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и культура (Метафизические рассуждения о сознании, символикe и языке). – Иерусалим, 1982.
23. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
24. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
25. Свасьян К. Проблема символа в современной философии. – Ереван, 1982.
26. Семенцов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
27. Стиль и традиция в развитии культуры. – Л., 1989.
28. Тернер В. Символ и ритуал. – М., 1983.
29. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
30. Ортага-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко – К.: Основи, 1994.
31. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
32. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.
33. Юнг К.Г. Человек и его символы. – М., 1998.

Тема 9. Філософія культури як філософія тексту та інтертекстуальності (2год.).

Тексти та їх інтерпретація. Зв'язок культури як Тексту та окремих текстів культури із вищими проявами духу. Поняття про текст у працях П.Рікера, Е.Макінтайра. Проблема особистісної та культурної ідентичності у на основі оповіді, наративу, тексту. Наративна концепція культури. Єдність певного типу культури і єдність наративного пошуку. Ж.Ліотар про наративні форми. Проблема інтертекстуальних стосунків у суспільстві. Наративи кожного типу культури та комплекси наративів. Ґрунтування культури у площині тексту. Поворот філософів у дослідженнях до мови, тексту, письма, стилю. Життя культури всередині світу текстів. Усвідомлення людьми культури як до «тексту» (за аналогією до словесного тексту). Зовнішні межі тексту. Поняття презумпції текстуальності мовного повідомлення. Характеристика Б.Гаспарова дій презумпції текстуальності. Дослідження М.Бахтіним культурних актів і культурних діалогів. Смысловий матеріал у текстах. Функції текстів у культурі. Ю.Лотман про адекватне передавання значень і породження нових смислів. Зв'язок тексту із історико-соціальною хронологією. Поняття «твору» і «тексту». Осмислення Р.Бартом поняття «тексту». Текстоцентризм як ознака сучасності. Встановлення співвідношення текст/інтерпретація на терені обґрунтування зв'язків тексту з контекстом структуралістською герменевтикою (Р.Барт, Ц.Тодоров). Правила текстового аналізу за Р.Бартом. Ю.Крістієва про інтерпретацію релігійного тексту. Предмети мистецтва як культурні тексти. М.Бахтін про текст, як індивідуальний, неповторний, знаковий комплекс.

Наративна функція культури. Філософська рефлексія культури та її фундаментальні риси. Філософська цінність філологічної методології. Н.Автономова про філологічну основу сучасної філософії. Координація філософії й філології рівнозначно координації філософії та історії за Г.Шпета. Поняття наративу та оповідання. Наратив як особлива епістемологічна форма у сучасному літературознавстві (Ф.Джеймсон, П.Брукс). Вигадка як синонім наративної конфігурації за П.Рікером. Е.Бенвеніст про сенс розрізнення між історією (розповіддю) та дискурсом. Запровадження поняття розповіді-нاراتиву. Дискурс як креативний принцип, що утворює незліченну кількість текстів. Запровадження Е.Бюісансом специфічного поняття дискурсу. Призначення та особливості дискурсу. Визначення поняття «дискурс» Р.Якобсоном, П.Рікером. Література як модель для всіх текстів, що забезпечує розуміння їх. Анонімність і креативність як внутрішній нерв дискурсу.

Універсум культури як інтертекст. Природа повідомлення (культурного акту) в знаковому просторі культури. Принцип інтертекстуальності і контрастне зіставлення різних текстів культури.

Осмилення тексту та інтертекстуальності у працях М.Гайдегера, Г.Гадамера, Ч.Пірса. Сутність понять «контекстуальність», «інтерпретант», «інтертекст». М.Ріфатер про текстуальну інтерпретанту. Текст та інтертекст як інваріанти однієї структури. Ю.Крістева про текст як мозаїку цитації, поглинання й трансформацію іншого тексту. Узагальнення Р.Бартом і Ю.Крістевою поняття інтертекстуальності, інтертексту та інтерсуб'єктивності. М.Мерло-Понті про інтерсуб'єктивність. Погляди комунікативних філософів (К.Апель) на інтерсуб'єктивну спільноту. Запровадження поняття універсальної комунікації та його сутність. Аналіз тексту в культурі як частина ширшого культурного континууму. Аспекти теорії інтертексту у культурології. Ц.Тодоров та його ідея про саморух інтертекстуальності.

Рекомендована література:

1. Аверинцев С. Риторика и истоки европейской литературной традиции. – М., 1996.
2. Автономова Н. Философия и филология (о российских дискуссиях 90-х годов) // Логос. – 2001. - №4.
3. Барт Р. Нулевая степень письма // Французкая семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.
4. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
5. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
6. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
7. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.37-45.
8. Гончареко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991.
9. Лосев А. История античной эстетики. Ранняя классика. – М., 1963.
10. Лосев А. Проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
11. Малиновський Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
12. Малявин В. Мифология и традиция постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.
13. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и культура (Метафизические рассуждения о сознании, символикe и языке). – Иерусалим, 1982.
14. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
15. Михайлов А. Языки культуры. – М., 1997.
16. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
17. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
18. Рикер П. Время и рассказ. Конфигурации в вымышленном рассказе. – Т. 2. – М.; СПб., 2000.

19. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. – К., 2002.
20. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения. – СПб., 2001.
21. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
22. Умберто Е. Риторика та ідеологія // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996.
23. Февр Л. Цивілізація: еволюція слова і групи ідей // Февр Л. Бої за історію. – М., 1991. – С.239-281.
24. Фреге Г. Мысль: Логическое исследование // Философия, логика, язык. – М., 1987.
25. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
26. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Трактаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
27. Шаадат Ш. Новые публикации по интертекстуальности // Новое литературное обозрение. – 1995. - №12.

Тема 10. Філософія діалогу у філософії культури (2год.).

Буття культури як порівняння. Сутність протиставлення двох типів філософствування: філософії трансценденталізму та діалогічної філософії. Акцент діалогічної філософії на гетерогенності суб'єкта пізнання й первинності взаємодії, що досягається в діалозі особистостей, свідомостей, культур. Зв'язок діалогічної філософії із герменевтикою В.Дільтея та філософією життя Г.Зімеля, критикою неокантіанського трансценденталізму П.Флоренського, В.Ерна. Необхідність аналізу культури як предмету філософського осмислення у контексті усвідомлення буття культури як порівняння та внутрішнього діалогізму її розвитку. П.Козловські про сутність діалогу. Поняття діалогу як обміну репліками, взаємопроникнення смислів. Культура як простір для обміну смислами. Сутність порівняння власної культури з іншими культурами. Травмування та сприяння поступові для довершеності культури. В.Соловйов про порівняльні чесноти культури. Б.Вальденфельс про віддзеркалювання культур та створення інтеркультурного поля. Поняття про «своє» і «чуже» життя культури, висновки В.Топорова. Порівняння як буття культури. Ідея про «карнавальне світовідчужання» М.Бахтіна. Порівняння різних реалій культури та процес формування ноосфери, або інфосфери. Співвіднесення-порівняння розбіжностей, свого й чужого – один із засадничих здобутків культури. Проблема співвідношення культур і групування мов.

Проблема культури як діалогу культур. Діалогічна сутність культури за К.Ясперсом. Діалог і комунікація як центральні поняття етики, аксіології, гносеології К.Ясперса. Піднесення діалогу і комунікації в ранг

критерію філософської істини й отожднення з розумом. Діалог культур як спосіб людського спілкування, поєднання різних смислів (понять, символів) культури, де формується орієнтація розуму на взаєморозуміння. Поняття толерантності як моральна атмосфера взаємин учасників діалогу. Ідея Р.Рорті стосовно того, що культура є не пошуком істини, а розмовою, комунікацією. Діалогічний стиль мислення як внутрішній прототип діалогів за Л.Баткіним. Розвиток філософського напрямку – діалогізму та його завдання. М.Бубер про особливості діалогізму. Я.Мукаржовський про характер монологу у тексті. Ідея «внутрішньої діалогічності культури» у М.Бахтіна. Поняття «діалогу діалогів» - не завершувана спіраль мовленнєвих висловлювань. Егоїстична природа монологічної культури за М.Бахтіним. М.Вебер про потребу «орієнтації на інших» та Х.Ортега-і-Гасет про «рух нашого життя до інших». Культурфілософська концепція філософа діалогу О.Розенштока-Хюсі. Людина у контексті діалогічного підходу як слово, повідомлення. «Внутрішня комунікація» як засадничий принцип мистецької форми. Р.Рорті про сутність «глобальної розмови» та консенсус, співтовариство, солідарність у ній. Культури і народи: філософський аспект.

Поняття «іншого» в культурфілософії. Погляди Ж.Дельоза та Ф.Гваттарі на ідею Іншого і концепту. Негативний смисл поняття Іншого у більшості концепцій «класичного» екзистенціалізму, ідея Ж.-П.Сартра. Вплив сплеску фемінізму та гендерних досліджень на поживлення тематики й проблематики Іншого у західній думці ХХ століття.

Рекомендована література:

1. Автономова Н. Философия и филология (о российских дискуссиях 90-х годов) // Логос. – 2001. - №4.
2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
4. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
5. Вингенштейн Л. Логико-философский трактат // Вингенштейн Л. – Ч.1. – М., 1994.
6. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. ХХ в. Антология. – М., 1995.
7. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
8. Гадамер Г. Актуальність прекрасного. – М., 1991.
9. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
10. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.37-45.
11. Ильенков Э. Диалектическая логика. Формы и методы познания. – Алма-Ата, 1987.

12. Ильенков Э. Философия и культура. – М., 1991.
13. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
14. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. – №6. – С.31-42.
15. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М., 1995.
16. Рикер П. Время и рассказ. Конфигурации в вымышленном рассказе. – Т. 2. – М.; СПб., 2000.
17. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
18. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
19. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Тракаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
20. Шаадат Ш. Новые публикации по интертекстуальности // Новое литературное обозрение. – 1995. - №12.

Тема 11. Простір культури та осові культурні форми (2год.).

Трьохмірна модель культури. Поняття «анатомії культури», «культурного простору». Фізичний та культурний простори. Поява феноменів культури у її просторі. Взаємозв'язок понять «культурний світ» і «культурний простір». Національні культури, національно-культурні співтовариства, цивілізації у просторі культури. Три смислових типи (знання, цінності, регулятиви) у просторі культури, соціальній інформації та їх сутність. Їх співвіднесеність із трьома «координатними осями»: «когнітивною», «ціннісною» та «регулятивною». Принципи групування у комплекси та системи розміщених у трьохмірному просторі культури феноменів. Конфігурації феноменів культури як культурні форми людської життєдіяльності. Їх аналіз як просторових «фігур» або «тіл».

Культурні форми і структура культурного простору. Поняття «культурної форми» та його неоднозначність у філософсько-культурологічних працях. Інформаційно-семіотичний погляд на форми культури. Розвиток інформаційно-знакового змісту суспільного життя. Множинність і різнотиповість культурних форм. Культурний простір у масштабах людства та його автономні ділянки. Національні, регіональні культури, цивілізації як найоб'ємніші типи культурних форм. Історично різні культурні форми та їх використання для задоволення потреб людини (релігія, філософія, мистецтво тощо). Замкнутий характер цих форм культури. Інтернаціональний характер форм культури. Виховання та освіта, звичаї та традиції, міфи та перекази, музеї і бібліотеки як форми культури, в яких відбувається збереження та передача соціальної інформації. Культурні форми як «атоми» й «молекули», з якого складається «речовина», що заповнює культурний простір. Взаємодія

культурних форм між собою. Поняття «парадигми». Культурні сценарії у людському житті.

Когнітивні парадигми культурного простору. Типи когнітивних парадигм. Сутність життєвих, містичних і раціональних парадигм. Боротьба за «сфери впливу» між ними. Життєве пізнання простору культури, зв'язок із практикою. Поняття «життєвого досвіду», «спостереження» та «раціоналізму». Проблеми взаємодії людей із навколишнім світом, руйнування та захист культурного простору. Усвідомлення містичної основи у культурному просторі, її загрози, маніпулювання свідомістю людей, втрата раціоналізму. Раціональні форми знань, боротьба із ірраціоналізмом. Раціональне пізнання світу, культурних форм. Логічна обумовленість, послідовність, несуперечливість у культурі.

Ціннісні парадигми. Види цінностей. Світ цінностей, їх різноманітність і неоднорідність. Сучасні проблеми аксіології як науки про цінності. Сутність фінальних, інструментальних і виробничих цінностей. Ієрархічна структура ціннісних орієнтацій. Типи ціннісних парадигм. Аксіологія повсякденності. Цінності повсякденного життя людини. Сенс життя на індивідуальному та колективному рівнях. Наповнення життя людини сенсом. Ідеологія у ціннісній системі буття. Цінності та ідеали в ідеології. Ідеологічна боротьба, вплив на культурні цінності. Ідеологія у повсякденному індивідуальному та колективному житті.

Регулятивні парадигми. Природа регулятивів. Фізіологічний, психологічний та соціокультурний рівні регуляції. Програмування людської поведінки як сутність регулятивів. Залежність програми поведінки людини від культури в її різних формах. Соціокультурні норми та їх характеристика. Поняття загальнокультурної норми. Групові та рольові норми. Причини прояву девіантної поведінки.

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
3. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
4. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
5. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
7. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
8. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.

9. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
10. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
11. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
12. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
13. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
14. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
15. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
16. Малиновский Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
17. Семенов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
18. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
19. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления – М., 1993.
20. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст. Литературно-теоретические исследования. 1991. – М., 1991.

Тема 12. Синергетика культури: сутність і проблеми (4год.).

Синергетичний підхід до розуміння суспільства. Суспільство як соціальний організм і його культура. Зміни у культурі та зміни у суспільстві: проблеми взаємовпливів. Включення простору культури у простір суспільного життя. Т.Парсонс та К.Момджян про самодостатність простору культури у суспільстві. Параметри суспільства і його культури. Суспільство як складна система. Сучасні проблеми синергетики – наукового напрямку у дослідженні систем. Синергетична точка зору на суспільство. Проблеми взаємодії суспільства із навколишнім середовищем, самоорганізації, зростання обсягів використовуваної інформації. Нові типи інформаційних процесів і культура. Поширення та якість соціальної інформації. Рівень культури в інформаційному середовищі суспільства. Синергетичне трактування суспільства як надскладної системи.

Проблеми генези культури. Специфіка поняття «генеза». Ознаки процесу генези культури. Теорії походження культури. Поява та розвиток особливого типу інформаційного середовища – людської культури. Й.Гейнінга про генезу культури та значення. Ідея З.Фрейд про зв'язок розвитку культури із сублимацією. Погляди Е.Фрома. Створення людського суспільства із синергетичної точки зору. Виникнення культури суспільства

як «системний ефект». Антропогенез як продукт соціогенези та культурогенези. Енергетика та динаміка розвитку культури. Закон культурної еволюції Л.Уайта. Л.Уайт про вилучення енергії із навколишнього середовища і використання її на користь людини. Думки про функціональну залежність між використанням енергії та рівнем культурного розвитку. Інформаційні та синергетичні уявлення про культуру як про механізм для обробки інформації. Зростання інформації: переваги і недоліки. Робота з інформації у контексті культурного простору.

Культура як колективний інтелект. Межі між суспільством та його індивідами. Усвідомлення унікальності суспільного простору. Розмежування індивідуального духовного світу людей та його спільні риси. Мислення індивіда та суспільне мислення. Розвиток культури як соціального механізму, керованого мисленням і поведінкою індивідів. Формування культури як апарату управління розумом індивідів. Поняття колективного інтелекту, його якісні зміни. Самоорганізуюча синергетична структура культури як колективного інтелекту. Сутність індивідуальних інтелектів, їх роль у формуванні культури суспільства. Продукти роботи індивідуального та колективного інтелектів. Фрактальність культури та її виявлення в структурній схожості між колективним інтелектом як цілим та індивідуальним як його частини.

Соціальні умови культурної динаміки. Культура і люди. Потреби людського ресурсу у культурі. Культура і фінансові ресурси. «Висока» культура і спонсорство. Культура і свобода. А.Бергсон і К.Поппер про культуру закритих суспільств. Культура як засіб і як мета. Культура і влада. Проблеми маніпуляцій у культурі. Поняття «конформізму» та «нонконформізму» у культурі.

Рекомендована література:

1. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. – М., 1989.
3. Бердяев Н. Воля к жизни и воля к культуре // Философская и социологическая мысль, 1989. - №11. – С.89-97.
4. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – Москва, 1989.
5. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
6. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
7. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. – 1990. - №4.
8. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
9. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
10. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.

11. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
12. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
13. От философии жизни к философии культуры: Сборник статей / Под ред. В.П.Визгина. – СПб., 2001.
14. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
15. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
16. Ранке Л. Об эпохах новой истории. – М., 1998.
17. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. – К., 2002.
18. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
19. Розанов В.В. Религия. Философия. Культура. – М., 1992.
20. Скворцов Л. Культура самосознания: Человек в поисках истины своего бытия. – М.: Политиздат, 1989.
21. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
22. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
23. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
24. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
25. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
26. Ортага-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко – К.: Основи, 1994.
27. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994.
28. Ясперс К. Про сенс історії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. – К.: ВАКЛЕР, 1996. – С.184-210.

Тема 13. Творчість як прогрес культури (2год.).

Сутність творчості. Основні ознаки творчості. Проблеми якісної новизни продуктів творчості. Об'єктивна та суб'єктивна новизна творчості. Соціальне значення (цінність, важливість) творчості. Мотивація творчого процесу. Специфіка художньої, наукової, технічної творчості. Індивідуальне значення продуктів творчої діяльності. Суперечливий характер ознак творчої діяльності. Парадоксальний характер творчості. Творчість як вид діяльності, що призводить до якісно нових і соціально значимих результатів. Логіка та інтуїція в творчому мисленні. Неалгоритмічний характер творчого мислення. Значення інтуїції у творчому процесі. Проблеми генерації та селекції у творчості. Проблеми виникнення нових ідей, творчого задуму. Регуляція творчого процесу.

Соціокультурна організація творчої діяльності. Творчість як спосіб розвитку культури. Творчість як механізм створення нового та збереження старого у «робочому стані». Культурна регуляція творчості. Механізми культурної регуляції творчості. Т.Рібо про індивідуалізм у творчості та приховування соціального коефіцієнта.

Культурне тло творчої діяльності: ставлення суспільства до творчості. Ставлення суспільства до творчих інновацій, досягнень. Вплив інших культур на творчу спадщину суспільства. Еволюція творчості: історичний аспект. Характеристика творчості та творців у попередні періоди. Виявлення уваги до творчості у різні культурні епохи. Геніальність, талант і природні здібності у творчому процесі. Погляд гуманістів на людину як носія творчого начала. Постать людини-творця, творчої особистості, критерії геніальності. Розвиток творчості у контексті мистецтва та філософії. Е.Капп та П.Енгельмайер про творчий характер технічної винахідливості. Ритміка мистецтва.

«Культура» і «природа» у феномені творчості. Творчість як одна із загадкових і злободенних проблем нашого часу. Природа як ефективний збудник творчого процесу. Позитивні результати взаємозв'язку культури і природи у різних видах творчості. П.Флоренський про задачі творця. Повернення від культури до природи. Погляд митця на природу та її «оживлення» у творчості.

Рекомендована література:

1. Банфи А. Философия искусства. – М., 1989.
2. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
3. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
4. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
5. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
6. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
7. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
8. Гончареко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991.
9. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
10. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
11. Козловський П. Постмодерна культура / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996.
12. Лосев А. проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
13. Лосев А. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
14. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
15. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
16. Ранке Л. Об эпохах новой истории. – М., 1998.

17. Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
18. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
19. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
20. Фромм Э. Пути из большого общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
21. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
22. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
23. Фромм Э. Психоанализ и этика. – М., 1993.
24. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Трактаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
25. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
26. Эткінд А. Искусство как самосознание культуры // Искусство в системе культуры. – Л., 1987. – С.85-92.

Тема 14. Механізми культурної динаміки (2год.).

Філософія і культурний розвиток. Підвищення зацікавленості до історії культури, історії філософії, історії науки, історії мистецтва, її методологічний характер. Філософія як елемент людської культури, її вплив на сфери духовної культури (науку, мистецтво, мораль, релігію, право). Філософські погляди на світ поза його визначеною історичною проекцією. Проблеми набуття суспільною свідомістю додаткових імпульсів розвитку. Специфічна культурна функція філософії. Світогляд та його загальнометодологічне ядро – філософія. Світоглядно-методологічні орієнтації культурного розвитку. Демермінування свідомості людини філософською моделлю світу. Раціоналістичний метод механічних гіпотез Р.Декарта. Проблеми божественного механізму творення світу та культури. Р.Декарт про досвід у науковій та культурній діяльності. Критика підходів Р.Декарта та їх переосмислення (І.Ньютон). Теоретична розробка проблеми у філософії Дж.Лока. Дж.Лок про сферу реального людського життя, організацію людської поведінки та розвитку механізмів культурного впливу на людей.

Ритміка культурних процесів. Різнобічність моделей культурної динаміки. Циклічний характер культурної динаміки. Перебіг подій у культурі, її прогрес та регрес, причини занепаду та трансформацій. Загальні тенденції культури, збережені впродовж усієї історії. Філософське осмислення їх консервації. Роль традицій та інновацій у ритміці культурного життя. Аналогії до розвитку культури у визначенні М.Кондратьєвим циклів розвитку економіки. Аналіз відкриття у працях Й.Шумпетера та Л.Лоу. Підходи до проблеми «хвиль історії» у

дослідженнях С.Маслова. Хронологічне співпадання фаз хвиль М.Кондратьєва в економіці та хвиль С.Маслова в культурі. Поступові (еволюційні) і вибухові (революційні) процеси у культурі. Поняття «культурного еталону». Синергетичне трактування культурної динаміки.

Динаміка ідеалів у культурі. Принципові відмінності суспільства від природних систем. Поняття «ідеалу». Формування ідеалів: історико-філософський аспект. Потреби та бажання у соціокультурному житті. Поняття «соціокультурного ідеалу», його призначення. Ідеал як предмет бажаного, «очищений» від усього небажаного. Визначення ідеалами мети, до якої потрібно скеровувати людську діяльність. Доля соціокультурного ідеалу у дослідженнях В.Бранського. К.Ясперс про історію як кладовище ідеалів. Боротьба ідеалів, конфлікти між ними. Падіння ідеалів як злочин проти моралі.

Структурні зсуви у культурному просторі. Неоднорідність у просторі культури. Поділ культурного простору на центр і периферію. Сутність периферійних форм культури та їх тяжіння до центру. «Силові лінії», що притягують від центра до периферії. Визначення шляхів, по яким відбуваються зміни у різних формах культури.

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
3. Барчугов А. Культура мышления и мышление о культуре / опыт антропологического анализа // Философские науки, 1990. - №10. – С.13-21.
4. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
7. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
8. Вальденфельс Б. Топографія чужого: студії до феноменології Чужого. – К., 2004.
9. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С.7-57.
10. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
11. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.

12. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
13. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
14. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
15. Ильенков Э. Диалектическая логика. Формы и методы познания. – Алма-Ата, 1987.
16. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
17. Козловський П. Постмодерна культура / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996.
18. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
19. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
20. Малиновський Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
21. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
22. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М., 1995.
23. Семенов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
24. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
25. Фромм Э. Пути из большого общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
26. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
27. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
28. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
29. Элиот Т. Традиция и индивидуальный талант // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М., 1987.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:

Заняття 1.

1. Історіографія «Філософії культури».
2. Сутність предмета і завдань дисципліни.
3. Особливості міжпредметного зв'язку дисципліни.
4. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «культура», «філософія», «культ», «феномен культури», «феноменологія», «тенева культури», «ідеологія», «концептуалізм», «абсолютизм», «адепт», «синкретизм», «універсалізм».

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть проблеми джерельної бази філософсько-культурологічного спрямування.
2. Охарактеризуйте предмет і завдання дисципліни та їх зв'язок із предметом аналізу «Теорії культури».
3. Що таке культурфілософія за своїм предметом і як соціальна та культурна антропологія?
4. Чому вчені трактують історію культури як філософію культури?
5. Дайте визначення головного завдання філософії культури за Е.Кассіроном.
6. Які спільні ознаки в культурології, філософії та теорії культури?

Рекомендована література:

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. – К., 1999.
2. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
3. Антофійчук В. Культурологія: Термінологічний словник / Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – 2-ге вид. – Чернівці: Книга – ХХІ, 2007.
4. Апель К. Трансформация философии. – М., 2001.
5. Барчугов А. Культура мышления и мышление о культуре / опыт антропологического анализа // Философские науки, 1990. - №10. – С.13-21.
6. Бачинин В. Культурология. Энциклопедический словарь, 2005.
7. Библер В. От наукоучения – к логике культуры. – М., 1991.
8. Библер В. На гранях логики культуры. – М., 1997.
9. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
10. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
11. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. ХХ век. – М., 1995. – С.7-57.
12. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.

13. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
14. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
15. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
16. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
17. Горский В.С., Кушаков Ю.В., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
18. Гуревич П. Философия культуры. – М., 1995.
19. Гюсле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
20. Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
21. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
22. Карсавин Л. Философия истории. – СПб., 1993.
23. Кассирер Э. Лекции по философии культуры // Культурология XX в. Антология. – М., 1995.
24. Кушаков Ю., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
25. Лосев А. Философия культуры // Лосев А. Держание Духа. – М., 1989.
26. Межуев В. Культурология и философия культуры // Культурология сегодня: Основы, проблемы, перспективы. – М., 1993.
27. Основи філософії культури: Словник: Для студ. Вищ. навч. закл. / Н.Г.Джинчарадзе, М.А.Ожеван, А.В.Толстоухов та ін. – К.: Знання України, 2004. – 254с.
28. От философии жизни к философии культуры: Сборник статей / Под ред. В.П.Визгина. – СПб., 2001.
29. Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
30. Традиция в истории культуры. – М., 1978.
31. Философия и история культуры / Под. ред. В.А.Карпушина. – М.: Наука, 1985.
32. Философия культуры: Становление и развитие. – СПб., 1995.
33. Философия культуры: Философское понимание культуры. – М., 1993.
34. Шелер М. Зарубіжна філософія XX століття. – К., 1993.

Заняття 2.

1. Закономірності історичного простору філософії культури.
2. Філософські концепції Демокріта.
3. Ідеї Сократа, Платона та Арістотеля.
4. Провідні філософські напрями елліністичної філософії.
5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «антична культура», «філософська тріада», «мислитель», «мудрість», «софіст», «класика», «академія», «академізм», «наукова школа», «агон», «ареопаг», «демагогія».

Питання для самоконтролю:

1. Чим сьогодні пояснюється відсутність логіки і хаотичність культурного розвитку?

2. Чому філософські погляди античних філософів піддавалися критиці у середньовіччі?
3. Як ідеї філософської тріади закріпилися в епоху Відродження та Просвітництва?
4. Чи звертаються сучасні вчені до античної філософської думки?

Рекомендована література:

1. Апель К. Трансформация философии. – М., 2001.
2. Арендт Х. Між минулим і майбутнім. – К., 2002.
3. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
4. Библер В. От наукоучения – к логике культуры. – М., 1991.
5. Богомолов А. Античная философия. – М., 1985.
6. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
7. Горский В.С., Кушаков Ю.В., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
8. Гуревич П. Философия культуры. – М., 1995.
9. Ильенков Э. Философия и культура. – М., 1991.
10. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
11. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
12. Майоров Г. Цицерон как философ // Цицерон. Философские трактаты. – М., 1985.
13. Философия и история культуры / Под. ред. В.А.Карпушина. – М.: Наука, 1985.
14. Философия культуры: Становление и развитие. – СПб., 1995.
15. Философия культуры: Философское понимание культуры. – М., 1993.
16. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.
17. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Пахомов Ю., Крымский С., Павленко Ю. и др. – К., 2002.

Заняття 3.

1. Філософія феодальної епохи: ідеї, представники.
2. Криза середньовічної свідомості: боротьба ідей.
3. Філософські ідеї епохи Відродження та їх вплив на розвиток культури.
4. Моральні ідеали, гуманізм і антропологізм мислителів.
5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «ренесанс», «пантеїзм», «конфронтація», «ієрархія», «атавізм», «гуманізм», «утопія», «натуралізм», «схоластика», «догмат», «есхатологія», «каста».

Питання для самоконтролю:

1. Які фактори вплинули на формування середньовічної філософії?

2. Щи спільного із філософією епохи Відродження та античності?
3. Які досягнення мала філософська думка епохи Відродження?
4. Хто із представників виявив помітний вплив на розвиток філософської думки середньовіччя та Відродження?
5. У чому полягає суперечливий характер філософії культури епохи Відродження?
6. Порівняйте класичні та канонічні феномени культури.

Рекомендована література:

1. Арнольдov А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Асмус В. И. Кант. – М., 1973.
3. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
4. Барт Р. Нулевая степень письма // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.
5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
6. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
7. Библер В. На гранях логики культуры. – М., 1997.
8. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
9. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XV-XVIII ст. – Т.1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. – К., 1995.
10. Буркхардт Я. Культура Возрождения в Италии. – М., 1996.
11. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
12. Гегель Г. Первая программа системы немецкого идеализма // Гегель Г.В. Ф. Работы разных лет: В 2т. Т.1. – М., 1970.
13. Горфункель А. Основные этапы развития итальянской философии в эпоху Возрождения // Типология и периодизация культуры Возрождения. – М., 1972.
14. Гуревич П.С. Философская антропология. – М., 1997.
15. Делез Ж. Симулякр и античная философия // Делез Ж. Логика смысла. – Екатеринбург, 1998.
16. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983.
17. Лосев А. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
18. Трофимова В.П. Гуманизм, религия, свободомыслие. – М., 1992.
19. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С.314-356.
20. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.

Заняття 4.

1. Специфіка філософії культури Нового часу.
2. Концептуалізм класичної німецької філософії.
3. Філософія культури XIX ст.
4. Осмислення культури у філософії XX-XXI століть.
5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «матеріалізм», «дуалізм», «раціоналізм», «культурна інтерпретація», «субстанція», «фаталізм», «розум», «раціоналізм», «істина», «буття», «реалізм», «криза», «класицизм», «екзистенціалізм», «поняття-фікція», «марксизм», «неомарксизм».

Питання для самоконтролю:

1. Яку роль відіграла філософська наука у XIX столітті?
2. Що стало головними ідеями у філософії XIX, XX століть?
3. Осмислення європейської культури у філософії XIX століття.
4. Як оцінювали вплив техніки на культуру філософи зламу XIX-XX століть?
5. Чому у наукових колах виникали дискусії щодо проблем цивілізації?

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Бердяев Н. Человек и машина // Вопросы философии. – М., 1989. - №2.
3. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
4. Бэкон Ф. Новый органон // Соч.: В 2т. – М., 1964.
5. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
6. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С.7-57.
7. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
8. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. – 1990. - №4.
9. Гейзінга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
10. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
11. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
12. Данилевский Н. Россия и Европа. – М., 1991.
13. Долгов К. От Киркегора до Камю: Очерки европейской философско-эстетической мысли XX века. – М., 1990.
14. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
15. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
16. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе // Культурология XX в. Дайджест. Философия культуры. – Ч.2. – М., 1998.
17. Кребер А. Стиль и цивилизация // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.

18. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
19. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
20. Тарасенко Н. Природа, технологія, культура. – К., 1985.
21. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
22. Тойнби А. Цивілізація перед судом історії. Сборник. – СПб., 1995.
23. Февр Л. Цивілізація: еволюція слова і групи ідей // Февр Л. Бои за історію. – М., 1991. – С.239-281.
24. Фромм Э. Психологія і етика. – М., 1993.
25. Хайдеггер М. Істок художественного творення // Зарубежна естетика і теорія літератури ХІХ-ХХ вв.: Трактати, статті, есе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
26. Цивілізаційні моделі сучасності і їх історичні корні / Пахомов Ю., Крымський С., Павленко Ю. і др. – К., 2002.
27. Швейцер А. Упадок і відродження культури. – М., 1980.
28. Шелер М. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
29. Шпенглер О. Закат Європи. – М., 1993.
30. Еліот Т. Традиція і індивідуальний талант // Зарубежна естетика і теорія літератури ХІХ-ХХ вв. – М., 1987.

Заняття 5.

1. Феномен «природного» і «культурного» у філософії.
2. Аспекти взаємозв'язку природи та культури.
3. Проблема людини як творця культури у філософській науці.
4. Сутність «людської природи», людина і світ природи.
5. Проблема раціоналізації та інтелектуалізації природи (М.Кромпечь).
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «онтологія», «антропологія», «природні умови», «катаклізми», «життєдіяльність», «функціоналізм», «людське буття», «інстинкт», «життєві потреби», «екологія», «натурфілософія», «соціальний суб'єкт», «натура», «натуралізм».

Питання для самоконтролю:

1. Що філософи різних епох розуміли під поняттям «природа»?
2. Із чим вчені пов'язували культ природи у свідомості людини первісного суспільства, інших епох?
3. Як філософи аналізували процеси біологічної та культурної еволюції?
4. Як природне середовище вплинуло на формування людських якостей?
5. Які етапи виділяли вчені у культурній еволюції людини?

Рекомендована література:

1. Арнольд А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.

2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
4. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
6. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
7. Гамамер Г. Миф и разум // Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
8. Гегель Г. Философия природы // Соч.: В 14т. – М., 1934. – Т.2.
9. Гейзінга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
10. Герцен А. О месте человека в природе // Избр. филос. произведения: В 2т. – М., 1948. – Т.1.
11. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения. – В 2т. – М., 1963.
12. Каган М. Природа и человек. – М., 1978.
13. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., 1998.
14. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
15. Кусси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
16. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983.
17. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
18. Морен Е. Утраченная парадигма: природа человека. – К., 1995.
19. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1980.
20. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
21. Скворцов Л. Культура самосознания: Человек в поисках истины своего бытия. – М.: Политиздат, 1989.
22. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
23. Табачковский В. Людина. Екзистенція. Історія. – К.: Наукова думка, 1996.
24. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. – К., 1985.
25. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981.
26. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
27. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
28. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
29. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.
30. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
31. Юнг К.Г. Человек и его символы. – М., 1998.

Заняття 6.

1. Поняття та сутність культурної практики як способу буття людини: філософський аспект.

2. Гуманізм як ідейна основа культурної практики людини.
3. Пізнавальна діяльність індивіда і поняття «істини» у культурній практиці.
4. Практика як філософсько-культурологічна проблема.
5. С.Франк про культуру як про постійний процес самовиховання людського духу у суспільній практиці.
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «істина», «простір», «час», «буття людини», «саморозвиток», «самоусвідомлення», «сенс життя», «гуманістичний зміст», «всезагальність людського способу життя», «пріоритет», «людинотворчість», «життєдіяльність», «універсалізація», «емпіризм».

Питання для самоконтролю:

1. Що є основою філософського поняття «практики»?
2. Якою є роль людини у соціокультурній практиці?
3. Відколи практика стала філософською проблемою?
4. Чому практика є способом буття людини?
5. Які небезпеки сьогодні становить практика людської діяльності?

Рекомендована література:

1. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Бердяев Н. Человек и машина // Вопросы философии. – М., 1989. - №2.
3. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XV-XVIII ст. – Т.1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. – К., 1995.
5. Гегель Г. Философия природы // Соч.: В 14т. – М., 1934. – Т.2.
6. Гейзінга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
7. Герцен А. О месте человека в природе // Избр. филос. произведения: В 2т. – М., 1948. – Т.1.
8. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
9. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения. – В 2т. – М., 1963.
10. Гроф С. За пределами мозга. – М., 1992.
11. Каган М. Природа и человек. – М., 1978.
12. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., 1998.
13. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
14. Кусси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
15. Кушаков Ю., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
16. Лихачев Д. Проблема изучения культурного наследия. – М., 1985.
17. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
18. Морен Е. Утраченная парадигма: природа человека. – К., 1995.
19. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1980.
20. Познание культуры и культура в познании // Историзм и эволюционизм как принципы познания. – К., 1987. – С.35-48.

21. Спенсер Г. Опыты научные, философские и политические. – М., 1996.
22. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. – К., 1985.
23. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981.
24. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
25. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.

Заняття 7.

1. Поняття типу культури та ознаки цивілізації.
2. Класифікація принципів дослідження форм культури.
3. Стадіальне та полілінійне бачення культури.
4. Повсякденність і традиції у типах культури.
5. Сутність цивілізації та стиль культури як симптом цивілізації.
6. М.Данилевський, О.Шпенглер і А.Тойнбі про сутність цивілізації.
7. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: *«традиція», «культурний тип», «генотип», «культурна ознака», «типологія», «культурна епоха», «синхронія», «діахронія», «синхронізація», «інваріант», «архетип», «прецедент», «стиль культури», «висока культура», «прогрес».*

Питання для самоконтролю:

1. У чому сутність морфологічного підходу до аналізу типів культури?
2. Чим особливі синхронічний та діахронічний виміри культури?
3. Із чим пов'язана проблема типологізації культури?
4. Що знаходиться в основі поняття «тип культури»?
5. Якими є критерії цивілізації, традиційної культури, типологізації культури?

Рекомендована література:

1. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Баткин Л. Тип культуры как историческая целостность // Вопросы философии. – 1969. – №9.
4. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
5. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
7. Вальденфельс Б. Топография чужого: студії до феноменології Чужого. – К., 2004.
8. Виндельбанд В. Избранное: Дух и история. – М., 1994.
9. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
10. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
11. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.

12. Кребер А. Стиль и цивилизация // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
13. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.
14. Лотман Ю. К проблеме типологии культуры // Лотман Ю.М. Избр. Статьи: В 3 т. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Межуев В.М. Культура как проблема философии (Культура. Человек и картина мира). – М., 1987.
16. Межуев В. Культурология и философия культуры // Культурология сегодня: Основы, проблемы, перспективы. – М., 1993.
17. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
18. Семенов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
19. Стиль и традиция в развитии культуры. – Л., 1989.
20. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
21. Традиция в истории культуры. – М., 1978.
22. Уайт Л. Понятие культуры // Антология исследований культуры. – Т.1: Интерпретация культуры. – СПб., 1997.
23. Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей // Февр Л. Бои за историю. – М., 1991. – С.239-281.
24. Фейблман Дж. Типы культуры // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
25. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
26. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
27. Элиот Т. Традиция и индивидуальный талант // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М., 1987.

Заняття 8.

1. Явище та сутність «архетипів» культури.
2. Феномен традицій у реальному вимірі культури.
3. «Вживання» та «дистанціювання», «розрив» та «повернення» традицій у системі культури.
4. Постмодерн як явище культури та його вплив на прояв традицій.
5. Систематика архетипів у працях К.Юнга, К.Леві-Строса, С.Кримського.
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «універсалії», «норма», «критерій», «суб'єктивізм», «феномен», «феноменологія», «архів», «риторичне

питання», «авторитет», «домінанта», «привілеї», «герменевтика», «інстинкт», «солідарність», «ідеал», «цінність», «спадщина».

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність концепції архетипів?
2. Чим відрізняються терміни «архетип», «універсалія», «традиція»?
3. Як філософи класифікують традиційну культуру?
4. Чи істинною є думка Г. Гадамера, що традиція є формою авторитету?
5. Чи відповідає культурна традиція за формування ідеалів, цінностей?
6. Проаналізуйте резерв традицій сучасної вітчизняної культури.

Рекомендована література:

1. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
3. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
4. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
5. Голосовкер Я. Логика мифа. – М., 1987.
6. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. – К., 1996.
7. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.
8. Кримський С. Національні архетипи, або Про те, до чого ми належимо назавжди // Католицький щорічник. – К.: KM Academia, 1996.
9. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
10. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
11. Лосев А. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
12. Лосев А. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
13. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
14. Лотман Ю. Успенский Б. Миф-имя-культура // Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Мелуви В. Мифология и традиция постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.
16. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
17. Морозов И. Основы культурологии: архетипы культуры. – Минск, 2001.
18. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.

19. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
20. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
21. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
22. Хьюбнер К. Истина мифа. – М., 1996.
23. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
24. Эллиаде М. Аспекты мифа. – М., 1995.
25. Эллиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
26. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.

Заняття 9.

1. Поняття «міфу» у просторі культури.
2. Сутність міфології та її специфічні властивості.
3. Проблема творення міфу у контексті етнічної культури.
4. Міф і поняття «свідомого» й «несвідомого» у культурі.
5. О.Лосев, Ф.Шлегель і Ф.Ніцше про сутність міфу у культурі.
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «священний», «канон», «міфічний», «міфема», «метонімія», «метафора», «екзистенція», «мораль», «колективне несвідоме», «парадокс», «лейтмотив», «інверсія», «істина», «трансценденція», «бриколаж».

Питання для самоконтролю:

1. Чим цінний для культурфілософії структурний аналіз міфу?
2. Що спільного і відмінного між поняттями «міф» та «архетип»?
3. Як Ф.Шелінг охарактеризував філософію міфології?
4. Якими є головні функції міфу та архетипу?
5. Чи сприяють міфи збереженню традиційної культури?

Рекомендована література:

1. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
3. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
4. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
5. Голосовкер Я. Логика мифа. – М., 1987.
6. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. – К., 1996.
7. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. Праць. – К., 1996.

8. Кримський С. Національні архетипи, або Про те, до чого ми належимо назавжди // Католицький щорічник. – К.: КМ Academia, 1996.
9. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
10. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
11. Лосев А. Діалектика мифа // Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
12. Лосев А. Філософія. Мифологія. Культура. – М., 1991.
13. Лосев А. Очерки античного символізму і мифології. – М., 1993.
14. Лотман Ю. Успенський Б. Миф-имя-культура // Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т.1. – Таллинн, 1992.
15. Малявін В. Мифологія і традиція постмодернізму // Логос. – Кн.1. Разум. Духовність. Традиція. – Л., 1991.
16. Мелетинський Е. Поетика мифа. – М., 1995.
17. Морозов І. Основи культурології: архетипи культури. – Минск, 2001.
18. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
19. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
20. Потебня А. Слово і миф. М., 1989.
21. Фрейденберг О. Миф і література древності. – М., 1998.
22. Хюбнер К. Істина мифа. – М., 1996.
23. Еко У. Інновація і повторення // Філософія епохи постмодерна. – Минск, 1996.
24. Еліаде М. Аспекти мифа. – М., 1995.
25. Еліаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
26. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.

Заняття 10.

1. Філософія символу як науковий напрям.
2. Типологічні ознаки знакових систем культури.
3. Формування пам'яті культури у контексті системи символів.
4. Символи у писемній та вербальній культурі, їх філософія.
5. «Віртуалізація» культури і символізм.
6. Е.Касирер, Р.Декарт, Дж.Лок про символічний, знаковий контекст культури.
7. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «символізація», «знак», «сигнал», «семіотика», «сублімація», «еманація», «синтетизм», «абстракція», «реалізм», «алегорія», «віртуалізація», «рефлексія», «ідеограма».

Питання для самоконтролю:

1. У чому філософи вбачають специфіку символу?
2. Чи є ідентичними поняття «знак», «символ»?
3. Чи забезпечують символи збереження пам'яті культури?
4. Чим цінна художня творчість символістів?
5. Якими є завдання семиотики?

Рекомендована література:

1. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
2. Арендт Х. Між минулим і майбутнім. – К., 2002.
3. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
4. Банфи А. Философия искусства. – М., 1989.
5. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. – М., 1989.
6. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
7. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
8. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
9. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
10. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
11. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
12. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
13. Гроф С. За пределами мозга. – М., 1992.
14. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе // Культурология XXв. Дайджест. Философия культуры. – Ч.2. – М., 1998.
15. Кассирер Э. Философия символических форм. – Т.2. Мифологическое мышление. – М.; СПб., 2002.
16. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
17. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – №5-6.
18. Лосев А. История античной эстетики. Ранняя классика. – М., 1963.
19. Лосев А. проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
20. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
21. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
22. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и культура (Метафизические рассуждения о сознании, символическом языке). – Иерусалим, 1982.
23. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
24. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.

25. Свасьян К. Проблема символа в современной философии. – Ереван, 1982.
26. Семенцов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
27. Стиль и традиция в развитии культуры. – Л., 1989.
28. Тернер В. Символ и ритуал. – М., 1983.
29. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
30. Ортага-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко – К.: Основи, 1994.
31. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
32. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.
33. Юнг К.Г. Человек и его символы. – М., 1998.

Заняття 11.

1. Сутність філософії тексту та інтертекстуальності.
2. Особливості інтерпретації тексту у культурі.
3. Явище текстоцентризму у сучасній культурі.
4. Характеристика та призначення наративної функції культури.
5. Поняття універсуму культури як інтертексту.
6. П.Рікер, Ф. де Сосюр, Р.Барт про філософію культури як філософію тексту.
7. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «*нратив*», «*нратологія*», «*текст*», «*контекст*», «*універсалії*», «*інтерпретація*», «*фактаж*», «*ілюзія*», «*пафос*», «*інтертекстуальність*», «*інтертекст*», «*інтерпретант*».

Питання для самоконтролю:

1. Які ознаки текстуальної основи культури?
2. У чому полягає сутність поняття «тексту»?
3. У чому полягає наративна концепція культури?
4. Що означає поняття «інтертекстуальність» і як воно впливає на культуру?
5. Яку роль у культурі відіграла література як різноаспектний текст?

Рекомендована література:

1. Аверинцев С. Риторика и истоки европейской литературной традиции. – М., 1996.
2. Автономова Н. Философия и филология (о российских дискуссиях 90-х годов) // Логос. – 2001. - №4.
3. Барт Р. Нулевая степень письма // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.
4. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
5. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
6. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.

7. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.37-45.
8. Гончареко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991.
9. Лосев А. История античной эстетики. Ранняя классика. – М., 1963.
10. Лосев А. Проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
11. Малиновский Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
12. Малявин В. Мифология и традиции постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.
13. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и культура (Метафизические рассуждения о сознании, символическом и языке). – Иерусалим, 1982.
14. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
15. Михайлов А. Языки культуры. – М., 1997.
16. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
17. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
18. Рикер П. Время и рассказ. Конфигурации в вымышленном рассказе. – Т. 2. – М.; СПб., 2000.
19. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. – К., 2002.
20. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения. – СПб., 2001.
21. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
22. Умберто Е. Риторика та ідеологія // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996.
23. Февр Л. Цивілізація: еволюція слова і групи ідей // Февр Л. Бої за історію. – М., 1991. – С.239-281.
24. Фреге Г. Мысль: Логическое исследование // Философия, логика, язык. – М., 1987.
25. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
26. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Трактаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
27. Шаадат Ш. Новые публикации по интертекстуальности // Новое литературное обозрение. – 1995. - №12.

Заняття 12.

1. Філософія діалогу як культурологічний напрям дослідження.
2. Сутність поняття буття культури як порівняння.
3. Явище внутрішньої діалогічності культури, риси діалогу культур.
4. Місце монологу у культурі та сутність концепту Іншого.
5. М.Бубер, М.Бахтін, К.Ясперс про філософію культури як філософію діалогу.

6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «полеміка», «диспут», «дебати», «адресат», «критицизм», «інстанція», «дуалізм», «інфосфера», «синегретика», «синкретизм», «декаданс», «дефініція», «симбіоз», «сентименти», «демократія», «дезінформація», «дешифратор».

Питання для самоконтролю:

1. Чим відрізняються і є спільного у діалогічних концепціях культури М.Бубера та М.Бахтіна?
2. Чи можливий розвиток культури без діалогу з іншими культурами?
3. Яку функцію виконує концепт Іншого, Чужого в культурі?
4. У чому полягає і як виявляється внутрішня діалогічність культури?
5. Яких складових у сучасній вітчизняній культурі більше: монологу чи діалогу?

Рекомендована література:

1. Автономова Н. Философия и филология (о российских дискуссиях 90-х годов) // Логос. – 2001. – №4.
2. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
3. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
4. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутья // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
5. Вингенштейн Л. Логико-философский трактат // Вингенштейн Л. – Ч.1. – М., 1994.
6. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
7. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
8. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
9. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
10. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.37-45.
11. Ильенков Э. Диалектическая логика. Формы и методы познания. – Алма-Ата, 1987.
12. Ильенков Э. Философия и культура. – М., 1991.
13. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
14. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. – №6. – С.31-42.
15. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М., 1995.
16. Рикер П. Время и рассказ. Конфигурации в вымышленном рассказе. – Т. 2. – М.; СПб., 2000.
17. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
18. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.

19. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Трактаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
20. Шаадат Ш. Новые публикации по интертекстуальности // Новое литературное обозрение. – 1995. - №12.

Заняття 13.

1. Філософія простору культури.
2. Сутність трьохмірної моделі культури.
3. Структура культурного простору: філософський аспект.
4. Поняття осевих культурних форм, види парадигм.
5. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «регулятив», «парадигма», «цінності», «технокультура», «технопрогрес», «соціум», «маргінал», «культ», «девіантний», «аморальний».

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає складність структури культурного простору?
2. Чому вчених цікавить структура культурного простору?
3. Із яких координатних осей складається трьохмірна модель культури?
4. Що означає поняття «парадигма» і яку роль воно відіграє у культурі?
5. Із сукупності яких форм складається простір культури ?

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
3. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
4. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
5. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
7. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутья // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
8. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
9. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
10. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
11. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
12. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.

13. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. – №6. – С.31-42.
14. Лютар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – №5-6.
15. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
16. Малиновский Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
17. Семенцов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
18. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
19. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления – М., 1993.
20. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст. Литературно-теоретические исследования. 1991. – М., 1991.

Заняття 14.

1. Синергетичне пояснення культурної динаміки.
2. Філософія і культурний розвиток.
3. Колективний інтелект і культура.
4. Умови культурної динаміки у соціумі.
5. Діалог культур і влада: історико-філософський аспект.
6. Культура як засіб і культура як мета: філософський аспект.
7. Суспільна свідомість у сучасному культурному просторі.
8. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «динаміка», «культурна форма», «парадигма», «культурний сценарій», «ноосфера», «цивілізація», «прогрес», «деморалізація», «інтеграція», «глобалізація».

Питання для самоконтролю:

1. Чому суспільство є живим організмом культури?
2. У чому полягає синергетичний підхід до розуміння суспільства?
3. Чому суспільство та його культура є еволюційною системою?
4. У чому полягає сутність суспільної свідомості?
5. Якими є умови культурної динаміки та діалогу культур на початку ХХІ століття?

Рекомендована література:

1. Арнольдov А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
2. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. – М., 1989.
3. Бердяев Н. Воля к жизни и воля к культуре // Философская и

- социологическая мысль, 1989. - №11. – С.89-97.
4. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – Москва, 1989.
  5. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутья // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
  6. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
  7. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. – 1990. - №4.
  8. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
  9. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
  10. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
  11. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
  12. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
  13. От философии жизни к философии культуры: Сборник статей / Под ред. В.П.Визгина. – СПб., 2001.
  14. Пoppers К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
  15. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
  16. Ранке Л. Об эпохах новой истории. – М., 1998.
  17. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. – К., 2002.
  18. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
  19. Розанов В.В. Религия. Философия. Культура. – М., 1992.
  20. Скворцов Л. Культура самосознания: Человек в поисках истины своего бытия. – М.: Политиздат, 1989.
  21. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
  22. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
  23. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
  24. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
  25. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
  26. Ортага-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко – К.: Основи, 1994.
  27. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994.
  28. Ясперс К. Про сенс історії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. – К.: ВАКЛЕР, 1996. – С.184-210.

Заняття 15.

1. Поняття творчості та її ознаки.
2. Філософія творчого задуму, роль творця.

3. Соціум і творча діяльність: суперечності та конфлікти.
4. Етичний та естетичний контекст творчої діяльності.
5. Ритміка мистецтва та проблема зміни художніх смаків.
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «суб'єктивізм», «авангард», «модерн», «модернізм», «постмодерн», «поп-арт», «абсурд», «масова культура», «елітарна культура», «соцреалізм», «антикваріат», «антрепренер», «баталіст», «кіч», «андеграунд», «пленер».

Питання для самоконтролю:

1. Яку роль відіграє художня культура у розвитку духовності людини, суспільства?
2. Чи кожна людина може бути творцем, митцем?
3. Що на що впливає і якою мірою: мистецтво на суспільство чи суспільство на мистецтво, творець на суспільство чи суспільство на творця?
4. У чому полягає сутність понять «художній смак», «естетична насолода»?
5. Наскільки сучасне мистецтво та митці незаангажовані, «відкриті» для суспільства?

Рекомендована література:

1. Банфи А. Философия искусства. – М., 1989.
2. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
3. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
4. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
5. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
6. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
7. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
8. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991.
9. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
10. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
11. Козловський П. Постмодерна культура / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996.
12. Лосев А. проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
13. Лосев А. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
14. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
15. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
16. Ранке Л. Об эпохах новой истории. – М., 1998.
17. Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
18. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
19. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.

20. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
21. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
22. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
23. Фромм Э. Психоанализ и этика. – М., 1993.
24. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Тракаты, статьи, ессе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
25. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
26. Эткнд А. Искусство как самосознание культуры // Искусство в системе культуры. – Л., 1987. – С.85-92.

Заняття 16.

1. Сутність механізму культурної динаміки.
2. Ознаки культурного та антикультурного процесів.
3. Феномен прогресу та культурного відставання.
4. Консервація та зміна ідеалів: філософський аспект.
5. Причини і наслідки структурних змін у культурному просторі.
6. Закріплення понятійно-категоріального апарату.

Дати визначення понять: «варвар», «варваризація», «візаві», «консервативний», «трансформація культури», «епіцентр», «біологічна еволюція», «культурна еволюція», «структуралізм».

Питання для самоконтролю:

1. Які фактори впливають на динаміку культури суспільства?
2. Наскільки помітними сьогодні і чому є антикультурні прояви?
3. Що найчастіше призводить до конфліктів у культурі і чому?
4. Чи піддаються консервації у наш час ідеали, наведіть приклади?
5. Наскільки морально-етичними є у наш час ідеали молоді?

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
3. Барчугов А. Культура мышления и мышление о культуре / опыт антропологического анализа // Философские науки, 1990. - №10. – С.13-21.
4. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
5. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
6. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.

7. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
8. Вальденфельс Б. Топография чужого: студии до феноменологии Чужого. – К., 2004.
9. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С.7-57.
10. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
11. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
12. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
13. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
14. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
15. Ильенков Э. Диалектическая логика. Формы и методы познания. – Алма-Ата, 1987.
16. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
17. Козловський П. Постмодерна культура / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996.
18. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
19. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
20. Малиновський Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
21. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
22. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М., 1995.
23. Семенов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
24. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
25. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
26. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
27. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
28. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
29. Элиот Т. Традиция и индивидуальный талант // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М., 1987.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З «ФІЛОСОФІЇ КУЛЬТУРИ»

1. Історіографія дисципліни «Філософія культури».
2. Проблеми дослідження феному культури у фаховій літературі.
3. Концептуальні засади становлення та розвитку «Філософії культури».
4. Предмет і завдання дисципліни, методологія дослідження.
5. Універсальний характер дисципліни «Філософія культури».
6. Дисциплінарні межі та міжпредметні зв'язки «Філософії культури».
7. «Філософія культури» як сучасна дисципліна про смислові культурні парадигми.
8. Синтез наукового знання у «Філософії культури».
9. Концептуалізація сутності культури через призму філософського знання: історичний аспект.
10. Внутрішня рефлексивність філософського знання про культуру.
11. Історико-культурне тло досліджень у «Філософії культури».
12. Античні філософські витоки аналізу культури.
13. Філософія культури як витвір європейської думки.
14. Уявлення про філософію культури як самосвідомість європейської людини.
15. Культурфілософія як соціальна та культурна антропологія.
16. Метафізичні ідеї та припущення в пізнанні феномена культури.
17. Грецька парадигма сутності культури та її переосмислення філософами епохи середньовіччя та Відродження.
18. Витоки формування філософії культури як самостійної сфери осмислення культури.
19. Раціоналістична модель буття і мислення як предмет дослідження філософії культури.
20. Філософська традиція осмислення культури як наслідку духовної активності людини.
21. Феномен культури у площині філософської думки: історичний аспект.
22. Програма культивування розуму як предмет аналізу філософії культури.
23. Сутність близькості культури, природи і людини, аспекти взаємозв'язку.
24. Культура у контексті потреб і здобутків людини: філософський аспект.
25. Осмислення культури з погляду її типологізації.
26. Типи культури та її цивілізаційні форми.
27. Проблема меж культурних епох та їх філософське осмислення.
28. Розробка типології культури у контексті порівняльно-історичного аналізу.
29. Принцип синхронії та діахронії у дослідженні форм культури.
30. Сутність стадіального та полі лінійного бачення типу культури.

31. Культурно-критичні протиставлення у філософській думці зламу XVIII-XIX століть.
32. Характеристика типу культури під кутом зору організації повсякденного життя.
33. Статус та ознаки цивілізації у філософській думці.
34. Поняття стилю культури як симптому цивілізації.
35. Поняття архетипно-традиційного у філософії культури.
36. Національні архетипи та їх домінанти у культурі.
37. Структура традиції та її статус у форматі культури.
38. Міф як універсальна складова культури: проблеми наукового аналізу
39. Символи як консервуючі елементи культури.
40. Сусніть явища діалогу культур у філософсько-критичній думці.
41. Зв'язок культури як Тексту та окремих текстів культури.
42. Механізми культурної динаміки та проблеми традиційної й інноваційної культури.
43. Простір культури та осьові культурні форми.
44. Синергетичне трактування культурної динаміки.
45. Раціоналізація та інтелектуалізація природи як ознака культури (М.Кромпець).
46. Сутність культури просторового вміння та культури дисципліни волі за концепцією І.Канта.
47. Зв'язок між свободою і культурою через призму філософії культури І.Канта.
48. Засоби збільшення «суспільного блага» у філософії культури І.Канта.
49. Розвиток культури як смислотворчої компоненти за Г.Гердером.
50. Культура як життя та культура як дух у концепції Ф.Ніцше.
51. Культура як прогрес у філософській концепції Г.Мпенсера.
52. Нове осмислення поняття «культурного досвіду» А.Бергсоном та Г.Рікертотом.
53. Ідеальні взірці культури в різних сферах суспільного життя за М.Вебером.
54. Есеїстка культурно-філософського характеру А.Швейцера, Р.Ролана та Ж.Марітена.
55. Культурно-філософські аспекти у працях Х.Ортеги-і-Гассета, Й.Гейзінги.
56. Культура як середовище, яке виплекує та живить особу за П.Флоренським.
57. Культура як історія загалом за концепцією Л.Карсавіна.
58. Культура як реалізація найвищих цінностей через культивування вищих людських чеснот за М.Гайдегером.
59. Культура як беззупинне створення нових мовних, художніх, релігійних, міфологічних і наукових символів за Е.Касирером.
60. Культура як надбання реальних цінностей за П.Рікером.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. «Аналитическая психология» К.-Г.Юнга и закономерности творческой фантазии // Вопросы литературы. – 1970. - №3.
2. Аверинцев С. Риторика и истоки европейской литературной традиции. – М., 1996.
3. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. – К., 1999.
4. Автономова Н. Философия и филология (о российских дискуссиях 90-х годов) // Логос. – 2001. - №4.
5. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
6. Антология исследования культуры. – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
7. Антофійчук В. Культурологія: Термінологічний словник / Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – 2-ге вид. – Чернівці: Книга – XXI, 2007.
8. Апель К. Трансформация философии. – М., 2001.
9. Арендт Х. Між минулим і майбутнім. – К., 2002.
10. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
11. Асмус В. И.Кант. – М., 1973.
12. Ахундов М. Концепции пространства и времени. – М., 1982.
13. Банфи А. Философия искусства. – М., 1989.
14. Баткин Л. Тип культуры как историческая целостность // Вопросы философии. – 1969. - №9.
15. Барг М. Эпохи и идеи. – М., 1987.
16. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. – М., 1989.
17. Барт Р. Нулевая степень письма // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М., 2000.
18. Барт Р. Миф сегодня // Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М., 1994.
19. Барчугов А. Культура мышления и мышление о культуре / опыт антропологического анализа // Философские науки, 1990. - №10. – С.13-21.
20. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986.
21. Бачинин В.А. Духовная культура личности. – М., 1986.
22. Бачинин В. Культурология. Энциклопедический словарь, 2005.
23. Бенхабиб С. Притязание культуры. – М., 2003.
24. Бердяев Н. Воля к жизни и воля к культуре // Философская и социологическая мысль, 1989. - №11. – С.89-97.
25. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – Москва, 1989.
26. Бердяев Н. Человек и машина // Вопросы философии. – М., 1989. - №2.
27. Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.

28. Бэкон Ф. Новый органон // Соч.: В 2т. – М., 1964.
29. Быстрицкий Е. Культура и становление человеческой индивидуальности / Онтологические проблемы деятельности и личности // Культура и развитие человека: очерк философско-мотодологической проблемы. – К., 1989. – С.149-212.
30. Бытие культуры: сакральное и светское. – Екатеринбург, 1994.
31. Библер В. От наукоучения – к логике культуры. – М., 1991.
32. Библер В. На гранях логики культуры. – М., 1997.
33. Бидни Д. Культурная динамика и поиски истоков // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
34. Боас Ф. Эволюция или диффузия // Антология исследования культуры. – Т.1., 1997.
35. Богомолов А. Античная философия. – М., 1985.
36. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XV-XVIII ст. – Т.1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. – К., 1995.
37. Бубер М. Провідистанція и отношение // Лабиринт. – Свердловск, 1991. - №2.
38. Буркхардт Я. Культура Возрождения в Италии. – М., 1996.
39. Вальденфельс Б. Топографія чужого: студії до феноменології Чужого. – К., 2004.
40. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С.7-57.
41. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
42. Вернадский В. Научная мысль как планетное явление. – М., 1991.
43. Визгин В. Культура сегодня: ситуация распутия // От философии жизни к философии культуры. – СПб., 2001.
44. Вингенштейн Л. Культура и ценность // Вингенштейн Л. Философские работы. – Ч.1. – М., 1994.
45. Вингенштейн Л. Логико-философский трактат // Вингенштейн Л. – Ч.1. – М., 1994.
46. Виндельбанд В. Избранное: Дух и история. – М., 1994.
47. Виндельбанд В. Философия культуры // Культурология. XX в. Антология. – М., 1995.
48. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
49. Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
50. Гамамер Г. Миф и разум // Гадамер Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991.
51. Гадамер Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
52. Гатальська С. Філософія культури. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 328.
53. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. – 1990. – №4.

54. Гегель Г. Философия природы // Соч.: В 14т. – М., 1934. – Т.2.
55. Гегель Г. Первая программа системы немецкого идеализма // Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет: В 2т. Т.1. – М., 1970.
56. Гегель Г. Энциклопедия философских наук: В 2т. – М., 1975. – Т.2.
57. Гейзинга Й. Homo Ludens. – К., 1994.
58. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С.37-45.
59. Герцен А. О месте человека в природе // Избр. филос. произведения: В 2т. – М., 1948. – Т.1.
60. Гіптерс З. Культурологічний словник-довідник / Національний Банк України, Львівський банк. ін-т. – К.: ВД «Професіонал», 2006.
61. Гірц К. Інтерпретація культури. – К., 2001.
62. Голосовкер Я. Логика мифа. – М., 1987.
63. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения. – В 2т. – М., 1963.
64. Гончарко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991.
65. Горский В.С., Кушаков Ю.В., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
66. Горфункель А. Основные этапы развития итальянской философии в эпоху Возрождения // Типология и периодизация культуры Возрождения. – М., 1972.
67. Граф С. За пределами мозга. – М., 1992.
68. Гуревич П. Философия культуры. – М., 1995.
69. Гуревич П.С. Философская антропология. – М., 1997.
70. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі. – К., 2003.
71. Данилевский Н. Россия и Европа. – М., 1991.
72. Декарт Р. Рассуждение о методе // Избр. произведения: М., 1950.
73. Делез Ж. Различие и повторение. – М., 1998.
74. Делез Ж. Симулякр и античная философия // Делез Ж. Логика смысла. – Екатеринбург, 1998.
75. Додельцев Р.Ф. Концепция культуры З.Фрейда. – М., 1989.
76. Долгов К. От Киркегора до Камю: Очерки европейской философско-эстетической мысли XX века. – М., 1990.
77. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя. – К., 2000.
78. Зиммель Г. Конфликт современной культуры // Зиммель Г. Избранное. – Т.1. Философия культуры. – М., 1996.
79. Злобин Н. Культура и общественный прогресс. – М., 1989.
80. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. – К., 1996.
81. Ильенков Э. Диалектическая логика. Формы и методы познания. – Алма-Ата, 1987.
82. Ильенков Э. Философия и культура. – М., 1991.
83. Каган М. Природа и человек. – М., 1978.
84. Каган М. Философия культуры. – СПб., 1996.
85. Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6т. – М., 1964. – Т.3.

86. Кант И. Основоположения метафизики нравов // Кант И. Собр. соч.: В 8т. – Т.4. – М., 1994.
87. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
88. Карсавин Л. Философия истории. – СПб., 1993.
89. Кассирер Э. Лекции по философии культуры // Культурология XX в. Антология. – М., 1995.
90. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., 1998.
91. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе // Культурология XXв. Дайджест. Философия культуры. – Ч.2. – М., 1998.
92. Кассирер Э. Философия символических форм. – Т.2. Мифологическое мышление. – М.; СПб., 2002.
93. Каюа Р. Людина та сакральне. – К., 2003.
94. Козловський П. Постмодерна культура / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996.
95. Копнин П. Диалектика как логика и теория познания. – М., 1973.
96. Кребер А. Стиль и цивилизация // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
97. Кримський С. Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. Зб. наук. праць. – К., 1996.
98. Кримський С. Національні архетипи, або Про те, до чого ми належимо назавжди // Католицький щорічник. – К.: KM Academia, 1996.
99. Культура. Диалог культур / опыт определения // Вопросы философии, 1989. - №6. – С.31-42.
100. Кусси П. Этот человеческий мир. – М., 1988.
101. Кушаков Ю., Фестер В. и др. История философии и культура. – К., 1991.
102. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983.
103. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6.
104. Лихачев Д. Проблема изучения культурного наследия. – М., 1985.
105. Лосев А. История античной эстетики. Ранняя классика. – М., 1963.
106. Лосев А. проблема стиля и реалистическое искусство. – М., 1976.
107. Лосев А. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
108. Лосев А. Философия культуры // Лосев А. Дерзание Духа. – М., 1989.
109. Лосев А. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
110. Лосев А. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
111. Лосев А. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
112. Лотман Ю. К проблеме типологии культуры // Лотман Ю.М. Избр. статьи: В 3 т. – Т.1. – Таллинн, 1992.

113. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы // Статьи по семиотике и топологии культуры. – Т.1. – Таллинн, 1992.
114. Лотман Ю. Успенский Б. Миф-имя-культура // Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т.1. – Таллинн, 1992.
115. Лотман Ю. Внутри мыслящих миров: Человек-текст-семиосфера-история. – М., 1996.
116. Майоров Г. Цицерон как философ // Цицерон. Философские трактаты. – М., 1985.
117. Макінтайр Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі. – К., 2002.
118. Малиновский Б. Научные принципы и методы исследования культурного изменения // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
119. Малявин В. Мифология и традиция постмодернизма // Логос. – Кн.1. Разум. Духовность. Традиция. – Л., 1991.
120. Мамардашвили М., Пятигорский А. Символ и культура (Метафизические рассуждения о сознании, символикe и языке). – Иерусалим, 1982.
121. Мамфорд Л. Техника и природа человека. – М., 1986.
122. Межуев В.М. Культура как проблема философии (Культура. Человек и картина мира). – М., 1987.
123. Межуев В. Культурология и философия культуры // Культурология сегодня: Основы, проблемы, перспективы. – М., 1993.
124. Мелетинский Е. Поэтика мифа. – М., 1995.
125. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. – К., 2002.
126. Мифологический словарь. – М., 1990.
127. Михайлов А. Языки культуры. – М., 1997.
128. Морен Е. Утраченная парадигма: природа человека. – К., 1995.
129. Морозов И. Основы культурологии: архетипы культуры. – Минск, 2001.
130. Никитич Л. Культурология: Теория, философия, история культуры: Учебник для вузов. – М., 2005.
131. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни // Сочинения. – В 2 т. – М., 1990.
132. Основи філософії культури: Словник: Для студ. Вищ. навч. закл. / Н.Г.Джинчарадзе, М.А.Ожеван, А.В.Толстоухов та ін. – К.: Знання України, 2004. – 254с.
133. От философии жизни к философии культуры: Сборник статей / Под ред. В.П.Визгина. – СПб., 2001.
134. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
135. Петров М.К. Язык, знак, культура. – М., 1991.
136. Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1980.
137. Познание культуры и культура в познании // Историзм и эволюционизм как принципы познания. – К., 1987. – С.35-48.

138. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т. 2. – К., 1994.
139. Попович М. Модерн і постмодерн: філософія і політика // Дух і Літера. – 2002. - №9-10.
140. Потебня А. Слово и миф. М., 1989.
141. Ранке Л. Об эпохах новой истории. – М., 1998.
142. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М., 1995.
143. Рикер П. Время и рассказ. Конфигурации в вымышленном рассказе. – Т. 2. – М.; СПб., 2000.
144. Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
145. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. – К., 2002.
146. Роджерс К. Вчитися бути вільним // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст. – К., 2001. – Т.1.
147. Розанов В.В. Религия. Философия. Культура. – М., 1992.
148. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М., 1969.
149. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения. – СПб., 2001.
150. Свасьян К. Проблема символа в современной философии. – Ереван, 1982.
151. Семенов В. Проблема трансляции традиционной культуры // Восток-Запад. – М., 1988.
152. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
153. Скворцов Л. Культура самосознания: Человек в поисках истины своего бытия. – М.: Политиздат, 1989.
154. Сокульський А. Культурологія: Словник-довідник / Гуманіт. ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніцип. управління». – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006.
155. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
156. Спенсер Г. Опыты научные, философские и политические. – М., 1996.
157. Спиноза Б. Богословско-политический трактат // Избр. произведения: В 2т. – М., 1968. – Т.2.
158. Стиль и традиция в развитии культуры. – Л., 1989.
159. Табачковський В. Людина. Екзистенція. Історія. – К.: Наукова думка, 1996.
160. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. – К., 1985.
161. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981.
162. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
163. Тернер В. Символ и ритуал. – М., 1983.
164. Тойнби А. Постижение истории. – М., 1991.
165. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. Сборник. – СПб., 1995.
166. Топоров В. Пространство культуры и встречи в нем // Восток-Запад: Вып. 4. – М., 1989.
167. Традиция в истории культуры. – М., 1978.

168. Трофимова В.П. Гуманизм, религия, свободомыслие. – М., 1992.
169. Уайт Л. Понятие культуры // Антология исследований культуры. – Т.1: Интерпретация культуры. – СПб., 1997.
170. Умберто Е. Риторика та ідеологія // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996.
171. Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей // Февр Л. Бои за историю. – М., 1991. – С.239-281.
172. Фейблман Дж. Типы культуры // Антология исследования культуры. – Т.1. – М., 1997.
173. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. – К., 1991.
174. Философия и история культуры / Под. ред. В.А.Карпушина. – М.: Наука, 1985.
175. Философия культуры: Становление и развитие. – СПб., 1995.
176. Философия культуры: Философское понимание культуры. – М., 1993.
177. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
178. Франкль В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
179. Фреге Г. Мысль: Логическое исследование // Философия, логика, язык. – М., 1987.
180. Фрейденберг О. Миф и литература древности. – М., 1998.
181. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
182. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1991.
183. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
184. Фромм Э. Психоанализ и этика. – М., 1993.
185. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
186. Фуко М. Ницше, генеалогия, история // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
187. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.: Тракаты, статьи, эссе. – Москва: Изд. Москов. ун-та, 1987. – С. 264-312.
188. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С.314-356.
189. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления – М., 1993.
190. Хантингтон С. Столкновение цивилизации? // Полис. – 1994. - №1.
191. Хьюбнер К. Истина мифа. – М., 1996.
192. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
193. Ортага-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В.Бурггардта, В.Сахна, О.Товстенко – К.: Основи, 1994.
194. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1991.
195. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Пахомов Ю., Крымский С., Павленко Ю. и др. – К., 2002.

196. Шаадат Ш. Новые публикации по интертекстуальности // Новое литературное обозрение. – 1995. - №12.
197. Шацкий Е. Утопия и традиция. – М., 1990.
198. Швейцер А. Культура и этика. – М., 1973.
199. Швейцер А. Упадок и возрождение культуры. – М., 1980.
200. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
201. Шелер М. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
202. Шеллинг Ф. Введение в философию мифологии // Шеллинг Ф.В. Й. Соч.: В 2 т. – Т.2. – М., 1989.
203. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993.
204. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст. Литературно-теоретические исследования. 1991. – М., 1991.
205. Шюц А. Мир, светящийся смыслом. – М., 2004.
206. Эко У. Инновация и повторение // Философия эпохи постмодерна. – Минск, 1996.
207. Элиаде М. Священное и мирское. – М., 1994.
208. Элиаде М. Аспекты мифа. – М., 1995.
209. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. – СПб., 1998.
210. Элиот Т. Традиция и индивидуальный талант // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. – М., 1987.
211. Эрн В. Борьба за Логос // Эрн В.Ф. Соч. – М., 1991.
212. Эткинд А. Искусство как самосознание культуры // Искусство в системе культуры. – Л., 1987. – С.85-92.
213. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.
214. Юнг К.Г. Человек и его символы. – М., 1998.
215. Якобсон Р. Избранные работы. – М., 1985.
216. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994.
217. Ясперс К. Про сенс історії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. – К.: ВАКЛЕР, 1996. – С.184-210.

Навчальне видання

ГРАБ Ольга Вікторівна

Філософія культури: Методичні рекомендації до лекційних і практичних занять для студентів V курсу, спеціальності 7.020101 - "Культурологія", денної та заочної форм навчання – Рівне: РДГУ, 2008. - 79с.

Методичні рекомендації спрямовані на здобуття студентами фахових здібностей для засвоєння філософських концепцій культури, самостійного осмислення сучасних культурних процесів, виявлення їх динаміки, вміння аналізувати причини та наслідки соціокультурних змін.

Зміст завдань лекційних і практичних занять із дисципліни „Філософія культури” передбачає формування у майбутніх культурологів умінь і навичок, необхідних їм для аналізу культури через призму філософського вчення.

Розраховано на студентів V курсу спеціальності 7.02.0101 – „Культурологія” художньо-педагогічного факультету РДГУ, а також усіх зацікавлених науково-дослідницькою проблематикою осіб.

Наукове редагування – **В.Г.Виткалов**, кандидат педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри культурології ДРГУ

Комп’ютерний макет та верстка – **Третяк О.Ю.**

Здано до набору 26 серпня 2008 р. Підписано до друку 28 серпня 2008 р.
Формат 60x84. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. – 4,2. Наклад – 50 примірників. Зам. №164/2.

Рівненський державний гуманітарний університет.
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12.